

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

РЕКОМЕНДОВАНО до захисту»

Протокол засідання
кафедр англійської філології та перекладу

та психології

14.11.2024 №4/2-П

Сидорова Аліна Сергіївна

Кваліфікаційна робота

КОНЦЕПТ ЗАЗДРИТЬ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 014 Середня освіта
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
освітньо-професійної програми Середня освіта
(Англійська мова та зарубіжна література). Психологія

Наукові керівники:

канд. філол. наук,

Круть О.В.

канд. псих. наук, доц.

Грищук О.В.

Дніпро – 2024 рік

Зміст

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ЗАЗДРІСТЬ:ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ.....	9
1.1. Стан вивчення концепту ЗАЗДРІСТЬ у сучасному мовознавстві та психології	9
1.2. Роль концепту в утворенні мовної та концептуальної картин світу	16
1.3. Науковий контекст психолінгвістичного дослідження концепту заздрість	21
1.4. Психолінгвістичний аналіз мовних одиниць на позначення заздрості	25
1.5.Методологія психолінгвістичного дослідження концепту заздрість	31
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ЗАЗДРІСТЬ.....	42
2.1.Репрезентація концепту ЗАЗДРІСТЬ в англійській мові.....	42
2.2. Метафорична сполучуваність концепту ЗАЗДРІСТЬ в англійській мові.....	49
2.3. Визначення парадигматичних та синтагматичних зв'язків концепту ЗАЗДРІСТЬ в англійській мові	54
2.4. Асоціативний експеримент як складова імплікованого змісту концепту ЗАЗДРІСТЬ	60
Висновки до розділу 2	64
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТ ЗАЗДРІСТЬ В ДИСКУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	65
3.1. Виявлення явних та прихованих компонентів значення концепту заздрість в дискурсі англійської мови	65
3.2. Побудова фрейму концепту ЗАЗДРІСТЬ	69
Висновки до розділу 3	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	93

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена психолінгвістичному аналізу концепту ЗАЗДРІСТЬ в англійській та українській мовах. Досліджено лексико-семантичні особливості, структуру, культурні аспекти та парадигматичні зв'язки концепту. Виявлено, що англійський концепт ENVY має меліоративні аспекти, тоді як український ЗАЗДРІСТЬ переважно пейоративний.

Аналіз включає дефініційний, компонентний та фреймовий підходи, що дозволяють розкрити культурно специфічні й універсальні аспекти. Заздрість визначено як ядро деструктивного емоційного кластера, пов'язаного з гнівом і ненавистю. Робота розкриває роль культурних і соціальних факторів у мовній репрезентації емоцій.

ANNOTATION

The master's thesis is devoted to the psycholinguistic analysis of the concept ENVY in English and Ukrainian. The lexical and semantic features, structure, cultural aspects and paradigmatic connections of the concept are investigated. It is found that the English concept ENVY has ameliorative aspects, while the Ukrainian ENVY is mainly pejorative.

The analysis includes definitional, component and frame approaches, which allow to reveal culturally specific and universal aspects. Envy is defined as the core of a destructive emotional cluster associated with anger and hatred. The work reveals the role of cultural and social factors in the linguistic representation of emotions.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English

MED – Macmillan English Dictionary

MWD – Merriam-Webster Dictionary

WRUD – Webster’s Revised Unabridged Dictionary

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови

ККС – концептуальна картина світу

МКС – мовна картина світу

ППД – правилоподібні дії

СЛТ – Словник лінгвістичних термінів

ВСТУП

Актуальність дослідження. У матеріальному світі невидиме та неосяжне представлене наочно тільки як слова. Той факт, що абстрактні сутності стають доступними сприйняттю та розумінню за допомогою номінації, є загально визнаним та незаперечним. Концепт «зздрість» (англ. «envy») відноситься до складних назв психічних станів, які включають ментальні та емоційні компоненти. Пильний інтерес останнього часу до подібних слів-концептів пояснюється їх лінгвістичною природою, а також тим, що їх зміст визначається нормами існування соціуму. Вони представляють знання про внутрішній світ самої людини. У зв'язку з цим актуальність даного дослідження обумовлено необхідністю вивчення мовних засобів репрезентації концептів соціально-буттєвої спрямованості загалом і концепту «зздрість» зокрема.

Варто відмітити, що концепт «зздрість» є багатовимірним культурологічним, соціопсихічним утворенням у колективній свідомості, яке виявляється в тій чи іншій мовній формі. Воно відображає емоційний стан людини, а також містить у собі соціальні, культурні та етичні аспекти. Етимологія слова «зздрість» в українській мові має свої корені в дієслові «зздрити», яке означає спостереження за чужими благами чи успіхами з бажанням їх отримати. Семантичне наповнення цього концепту включає не тільки бажання мати те, що має інший, але й почуття незадоволеності та роздратування. У цьому контексті зздрість виступає не просто емоцією, а комплексним психічним станом, який має як когнітивні, так і емоційні складові.

Зздрість як емоційний стан має специфічні психолінгвістичні характеристики. Вона виявляється через мовні засоби, що можуть варіюватися в залежності від інтенсивності та напрямку цього почуття. Лінгвістичний аналіз висловлювань, що містять зздрість, дозволяє зрозуміти, як цей емоційний стан репрезентується у свідомості носіїв мови. Наприклад, використання метафор, епітетів і порівнянь для опису зздрості допомагає виявити її глибину та природу.

Концепт ЗАЗДРІСТЬ відображає не лише індивідуальні емоційні переживання, але й соціальні взаємодії та норми. Заздрість часто виникає в контексті соціальних порівнянь, коли індивідууми оцінюють свої досягнення у порівнянні з іншими. У культурі заздрість представлена у фольклорі, літературі та мистецтві. Вона може виступати як рушійна сила сюжету або як мотив поведінки персонажів.

Таким чином, концепт ЗАЗДРІСТЬ є важливим елементом колективної свідомості, що відображає складний емоційний та соціальний стан. Його вивчення в рамках психолінгвістики дозволяє глибше зрозуміти механізми репрезентації емоційних станів у мові та їх вплив на міжособистісні відносини. Розуміння заздрості як концепту відкриває нові горизонти для досліджень у галузі лінгвістики, психології та культурології, що і формує актуальність нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є емоційний концепт «заздрість» у конкретній та абстрактній семантиці, що відображає специфіку духовної та соціальної культури.

Предмет дослідження – мовні засоби репрезентації концепту «заздрість» у різних комунікативних контекстах, включаючи лексичні, фразеологічні та стилістичні особливості його вираження.

Метою дослідження є комплексне вивчення теоретичних основ дослідження емоційного концепту та дослідження пласту лексико-семантичної реалізації емоційного концепту «заздрість» в українській та англійській мовах. Відповідно до мети, поставлені наступні завдання:

- описати стан вивчення концепту заздрість у сучасному мовознавстві та психології;
- визначити роль концепту в утворенні мовної та концептуальної картин світу;
- дослідити науковий контекст психолінгвістичного дослідження концепту заздрість;
- здійснити психолінгвістичний аналіз мовних одиниць на позначення заздрість;

- окреслити методологію психолінгвістичного дослідження концепту заздрість;
- репрезентувати концепт заздрість в англійській мові;
- проаналізувати метафоричну сполучуваність концепту заздрість в англійській мові;
- визначити парадигматичні та синтагматичні зв'язки концепту заздрість в англійській мові;
- описати асоціативний експеримент як складову імплікованого змісту концепту заздрість;
- виявити явні та приховані компоненти значення концепту заздрість в дискурсі англійської мови;
- дати характеристику побудові фрейму концепту заздрість.

Специфіка завдань дослідження зумовила звернення до різних методів психолінгвістичного аналізу. Лінгвокультурологічний підхід, обраний як базовий, забезпечив аналіз мовних явищ у тісному зв'язку з носіями лінгвокультури. Для вирішення поставленої мети та завдань були застосовані загальнонаукові способи вибірки мовного матеріалу: спостереження, порівняння, систематизація. У процесі вивчення концепту застосовувалися лінгвістичні методи та прийоми аналізу: контекстуальний аналіз мовних засобів, що об'єктивують концепт; структурно-семантичний аналіз та компонентний аналіз мовних репрезентацій концепту, аналіз словникових дефініцій. При дослідженні матеріалу ми використали метод суцільної вибірки, метод класифікації, метод компонентного аналізу, метод порівняльно-співставляючого аналізу, метод когнітивної інтерпретації.

Матеріал дослідження і його обсяг, використаний для досягнення поставленої в роботі мети. Основним матеріалом дослідження виступили: одиниці пареміологічного фонду двох мов (української та англійської); лексичні одиниці, отримані методом суцільної вибірки з газет та журналів, різних форумів (україно-, та англійськомовних), де обговорюються міжособистісні та сімейні стосунки, фільми та серіали із «закрученою» сюжетною лінією, літературних сайтів (з вільною

публікацією), сімейних ток-шоу. В якості додаткового матеріалу залучалися українські та англійські тлумачні, етимологічні та асоціативні словники.

Наукова новизна цього дослідження полягає у комплексному аналізі лексико-семантичної реалізації емоційного концепту ЗАЗДРИСТЬ в українській та англійській мовах. Дослідження вперше розглядає вплив національних концептосфер на формування та вираження заздрості у різних культурних контекстах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання його результатів не лише у лекційних, але й у практичних курсах у процесі викладання таких дисциплін, як психолінгвістика; міжкультурна комунікація; когнітивна лінгвістика; емотіологія; лексикологія англійської та української мов; країнознавство; лінгвокультурологія. Отримані дані також можуть бути розглянуті як актуальний фактичний матеріал при формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції у рамках вивчення англійської та української мов.

Апробація результатів дослідження: було взято участь у міжнародній науково-практичній конференції з публікацією тез та отримано сертифікат. “FUTURE OF SCIENCE: INNOVATIONS AND PERSPECTIVES”, 25-27 листопада 2024 року, місце проведення: Стокгольм, Швеція. Тема доповіді: «Концепт заздрість в англійській та українській мовах».

Було взято участь у ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених з публікацією тез та отримано сертифікат. «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем», 25 листопада 2024 року. Тема доповіді: «Концепт заздрість в англійській та українській мовах» та «Концепт заздрість: проведення асоціативного експерименту».

Структура магістерської роботи. Логіка дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел із 106 найменувань, 5 додатків. Загальний обсяг 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ЗАЗДРІСТЬ:ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Стан вивчення концепту ЗАЗДРІСТЬ у сучасному мовознавстві та психології

В основі людських взаємин на рівні індивідів, соціальних груп лежить базове правило моральності, що має статус загальнолюдської цінності. Стародавні тексти представляють наступне трактування цього золотого правила: «Стався до людей так, як хочеш, щоб ставилися до тебе» [23, с.170]. Цей принцип лежить в основі багатьох світових релігій, а також у різних філософських навчаннях.

Інтерпретація моральності та похідних від неї парадигм, що виявляються, у тому числі і в емоційних концептах, знаходиться в органічному зв'язку із національними традиціями будь-якого народу та його (народу) релігійними переконаннями. У зв'язку з цим процес становлення, розвитку, розширення, звуження моральних/емоційних концептів завжди супроводжується соціологізованістю, відповідно, спостерігається домінування соціального над індивідуально-особовим [64;69].

Аналіз історичної динаміки моральності відноситься до найактуальніших завдань етичного знання, оскільки саме моральні орієнтири стають основним фактором при прийнятті рішень та скоєнні вчинків. Науковці при цьому розмежовують такі поняття, як моральні відносини та моральна свідомість. Моральні відносини складають об'єктивовану в поведінці та соціальних зв'язках людей сторону моралі; це конфігурація, відображення цінностей, яке закріплюється та підтримується в суспільстві, це внутрішній «скелет» існуючих психотипів [42].

Вони виступають як єдина, внутрішньо організована, підпорядкована зв'язку і заборонам, певна система. І вони суб'єктивні, тому що виражають спонукання, уподобання, уявлення про моральне і аморальне, походять з обов'язку та совісті.

О. О. Селіванова вказує на те, що моральні стосунки представляють особливий вид суспільних відносин, коли вони розглядаються з точки зору їх моральної якості, моральної цінності їх мотивів та результатів. Елементами моралі дослідниця визначає: моральні норми, принципи, ідеали, розпорядження, що є системою, у якій вони взаємопов'язані і яка відображається у діяльності людей. Елементи моралі частіше перебувають у єдності, але з-поміж них можуть виникати протиріччя; іноді суперечності формуються в моральній свідомості, поведінці, розбіжності ж виникають між бажаним, можливим і належним. Крім того, у моральних відносинах спостерігаються конфлікти між особистими, індивідуальними, груповими та громадськими інтересами [55, с.201].

О. А. Боговик. вважає, що внутрішня робота особистості будується на формуванні внутрішніх складових людської психіки, в основі якої лежить соціальна діяльність та життєвий досвід, що у науковій літературі номінується терміном інтеріоризація. Другий фактор, суб'єктивний, представляє систему відносин через призму переживань особистості, особливості сприйняття дійсності, її реакцій на зовнішні дії. Позитивний або негативний досвід взаємодії з людьми формує відповідну систему внутрішніх відносин особистості [10, с.75].

Основу моральних відносин, на думку О. В. Городецької складає готовність суб'єкта співпереживати, діяти так, якби іншим суб'єктом був він сам. Змістовний аспект емоційності відображає явища та ситуації, що мають особливу значущість для суб'єкта. Вони пов'язані з моральним потенціалом особистості: спрямованістю мотиваційної сфери, світоглядом, ціннісними орієнтаціями. Дослідниця вказує, що: «У процесі дослідження ми дійшли висновку про те, що на сучасному етапі розвитку на другий план йдуть такі моральні почуття, як чеснота, співчуття, милосердя, патріотизм, сором, втрачається здатність диференціювати правду і брехню, добро і зло, що формує у свідомості негативні емоції: злість, заздрість, ненависть, аномальні прояви ревності, помсту. Цю ситуацію можна розглядати як «відмову суспільства від позитивних цінностей та як фальсифікацію ціннісної системи» [22, с.17].

Моральна зрілість особистості, її вік, позитивне/негативна ставлення до інших відіграють вирішальну роль в аспекті самооцінок та взаємооцінок. Ці ж фактори впливають на появу певних почуттів та емоцій, яким, своєю чергою, відводиться функція механізмів поведінки лише у разі їх розумного усвідомлення та здатності коригувати емоційні переживання та поведінку.

У людських відносинах апріорі закладено сутність моральності, здатність проаналізувати кожен свій вчинок, визначити його корисність/безкорисність для себе самого та/або оточуючих, критично осмислювати наслідки своїх дій. При цьому важливо розуміти, що кожна нова епоха починається з духовного оновлення, яке має на увазі переоцінку духовних цінностей минулого.

На етапі соціального розвитку потреба в духовному оновленні суспільства відчувається особливо гостро на всіх рівнях соціальної структури суспільства. Умовно позначимо це «духовним зубожінням», в рамках якого відбувається розмивання моральних, правових, моральних норм; відсутні або не діючі будь-які регулюючі механізми. Ці умови породжують таке негативне явище, як ентропію суспільства, під яким розуміється ослаблення, занепад, розвиток загибелі. Ситуацію на порядок посилює наявність цих руйнівних тенденцій у всіх сферах життя сучасного соціуму, що проявляється в «стиранні кордонів між добром і злом, між чесними людьми та злочинцями. Відбувається рух до посередності, однаковості, невпорядкованості, хаосу» [27, с.78].

В результаті суспільство стикається з такими проблемами, як зниження народжуваності, зростання безпліддя, знецінення інституту сім'ї та шлюбу, збільшення числа злочинів у стані афекту та ін. Ми спостерігаємо «зміну ціннісно мотиваційних орієнтирів людини на себе, що означає зміну її духовно-моральних установок» [20, с.66]. Ця криза обумовлена відмовою від традиційної системи духовно-моральних цінностей, а нова система моральних орієнтирів принижують статус класичних цінностей, роблять їх менш стійкими.

Сім'я, стосунки, сексуальне життя – фундаментальна та найбільш консервативна сфера людських відносин, у якій емоції і почуття становлять особливу, дуже важливу сторону.

Емоційні прояви людини відрізняються своєю різноманітністю: радість, горе, ревності, страх, гнів, подив, смуток, тривога, захоплення, заздрість, зневага і т.д. Світ емоційних переживань пронизує всі сторони життя. Варто відмітити, що протягом усієї історії, на всіх стадіях культурного розвитку, у більшості мов і в надзвичайно сильно відмінних один від одного суспільствах, люди усвідомлювали наявність фундаментальної проблеми їхнього існування та дали їй спеціальні назви: заздрість і почуття того, хто є її об'єктом.

Заздрість визначається як почуття незадоволення, викликане благополуччям, успіхом іншої людини. У своєму крайньому прояві заздрість доходить до ненависті по відношенню до успіху іншого і бажання його невдач. Більшість дослідників посилаються на визначення Б. Спінози, який визначав заздрість наступним чином: «заздрість є ненавистю, оскільки вона діє на людину таким чином, що вона відчуває невдоволення побачивши чуже щастя, й навпаки – знаходить задоволення в чужому нещасті» [2].

На думку Н. А. Березовська-Савчук, «причиною всіх страшних людських трагедій, розсадником усіх гріхів, найстрашнішим проявом людських якостей є саме заздрість, яка неодноразово зіграла фатальну роль в історії людства» [3, с.99].

Французький письменник, автор творів філософсько-моралістичного характеру Франсуа де Ларошфуко стверджував, що люди часто хваляться «найзлочиннішими пристрастями», але жодна людина не зізналася у заздрості; більше, у світі немає жодної людини, повністю звільненої від цієї вади» [82, с.13].

Дослідники розглядають заздрість як ревне ставлення до надбань та здобутків інших людей. Заздрість, можна віднести до пристрастей, оскільки вона обумовлює ревне прагнення до того, що завдає страждань і тим самим призводить до нещастя.

Деякі дослідники стверджують, що саме заздрість поширена між братами і сестрами [7;104]. При цьому існує і вікова заздрість: молодші заздрять перевазі старших, а ті заздрять молодшим. Існує заздрість, яку відчувають діти по відношенню до батьків, а батьки – до дітей. Батьки заздрять молодості, здоров'ю,

безтурботності, волі. Діти заздять тим перевагам, які надає батькам їх вік суспільний стан, знання [64, с.30].

Це все свідчить про те, що людина на всіх етапах свого життєвого циклу схильна до почуття заздрості та предметів заздрощів, зазвичай матеріальних. При цьому очевидна ідея наявності у заздрісників клінічних відхилень.

Ми солідарні з думкою вчених, які вважають, що у заздрісників не було дитинства позитивних прикладів жіночності/мужності [55, с.170]. Так, заздрість починає проявлятися на ранніх етапах індивідуального розвитку, коли дитина залучена до діадичних відносин (мама – дитина), а ревності та суперництва, починають активно виражатися, коли дитина вже усвідомлює тристоронні відносини у ній (мама – дитина – дитина) [51;71].

За канонами загальних моральних цінностей, заздрість, безумовно, засуджується; вважається порушенням моральних норм. Однак парадоксальним є той факт, що бути предметом заздрості зовсім не є негативним [55, с.308].

Аналіз концептуальної актуалізації заздрості у системі універсальних моральних цінностей показав відносну скупість її змісту та специфіки, оскільки цей феномен носить, переважно, оцінний характер. Також низка дослідників відзначають факт «соціальної корисності» заздрості, оскільки, незважаючи на її деструктивну, негативну маркірованість, вона все ж таки породжує одну з найважливіших чеснот, найбільш пріоритетну складову моральних відносин – скромність. Соціологи наголошують, що більшість людей приймають однозначне рішення не повідомляти про свої успіхи іншим людям; це стосується і особистих стосунків, та професійної сфери. Безумовно, ця скромність часто фальшива та нещира, проте вона робить можливим співіснування людей у суспільстві, оскільки дає заздріснику ілюзію того, що вони не перебувають у цьому положенні вимушено [78, с.23].

Важливо відмітити, що з точки зору вивчення концепту заздрість у психології, психофізіологічна реакція на навколишню дійсність проявляється в емоціях, які виконують когнітивну, регуляторну та відображаючу функції. Незважаючи на очевидну односкладовість, емоції продовжують залишатися

загадковим феноменом, що впливає на розумову, мовленнєву, комунікативну діяльність людини. Емоції є невід'ємним компонентом життя людини і становлять її центральну ланку. Ці реакції, що відрізняються своєю непересічністю, не тільки до певної міри об'єднують представників різних етносів, а й виявляють їх унікальні характеристики через індивідуальне варіювання базових та інших емоцій [47, с.209].

За визначенням Т. В. Вашека і І. С. Гічан, емоційним концептом вважається ментальне, складне структурно-смісловне, етнокультурне обумовлене, лексично та/або фразеологічно вербалізоване утворення, основу якого становить понятійний принцип. Даний основний пласт крім поняття включає предмети (в широкому значенні слова) світу та їх культурну цінність, що викликають упереджене ставлення до них людини. Вчені упевнені, що ці предмети набувають для людини якийсь функціонально заміщаючий статус у процесі рефлексії та комунікації [12, с.70-71].

Емоційний концепт «зздрість» є найпотужнішим стимулом деструктивної комунікативної поведінки та поряд з такими емоціями як ненависть, зневага, огида і т.д., входить до ядра концептуального простору деструктивності [3, с.100]. Недарма в кримінології скоєння злочину за мотивами зздрості вважається дуже поширеними [46, с.230].

Психологи пояснюють цей феномен тим, що зздрісна людина перебуває у стані внутрішньої спустошеності, що супроводжується розчаруванням, смутком, образою, соромом, досадою, гнівом та ін. У подібному стані людина не здатна поводитися раціонально. Психологи, у свою чергу, впевнені у можливості запобігти потенційним негативним наслідкам не тільки для оточуючих, а й самого зздрісника, якщо своєчасно звернути увагу на це почуття [3;12;78].

Одним із конструктивних способів вирішення цієї проблеми вважається формування та культивування почуття власної гідності та впевненості у своїх силах на самому початку становлення людини як особистості. Зздрість має дуже неоднозначне та багатогранне наукове трактування, яке відрізняється своєю варіативністю. Контекст деяких тлумачень відрізняє позитивну характеристику

цього почуття, проте останні тенденції свідчать швидше про негативне ставлення дослідників до цього явища.

Зокрема, у релігійному дискурсі, а саме у християнській теології, основний акцент робиться на гріховній природі заздрості (грец. *invidia*). Заздрість є «хробаком для душі», «отрутою для помислів», «іржею для серця» і ототожнюють з «ненавистю», «мукою», «стратою», «кігтями злобання» [68, с.112]

Іслам також засуджує заздрість (араб. *سدح* (зараховуючи її до гріховних) явищ через її деструктивний характер. Люди за своєю природою схильні до почуття заздрості, більше того, це вважається частиною мирського випробування. Однак ті, хто повірили в Аллаха, мають зробити все можливе, щоб не допустити появу цього негативного почуття [82, с.715]

Відповідно до коранічних (зазначимо, що в тексті самого Корану пряма згадка відсутня, але її можна зустріти в окремих хадисах та навчаннях, тематичних матеріалах) та біблійних джерел, заздрість і гординя спричинили перший гріх на небесах (послух Іблісом Аллаха, коли він (Ібліс) не схилився перед Адамом), а також основою для здійснення першого смертного гріха на землі (вбивство одного сина Адама іншим).

На основі цього короткого огляду можна зробити головний висновок: незважаючи на принципові відмінності наукового та релігійного світогляду, їх єдність (за винятком окремо взятих контекстів) проявляється по відношенню до почуття заздрості. Заздрість вважаючись дуже складними соціально-психологічним явищем, діє на всіх етапах розвитку особистості і призводить часом до антисупільної поведінки. На думку дослідників, саме релігійні конструкти дають можливість успішно справлятися з цією згубною емоцією та направити її у позитивне русло.

1.2. Роль концепту в утворенні мовної та концептуальної картин світу

До фундаментальних понять, що виражають специфіку людини та її взаємовідносин зі світом, відноситься поняття картини світу. Картина світу – це цілісний образ світу, який є результатом усієї духовної активності людини. Вона виникає у людини в ході її предметно-практичної діяльності, спрямованої на переосмислення світу. Людина відчуває світ, споглядає його, осягає, пізнає, інтерпретує, відображає, перебуває у ньому. Таким чином, образ світу виникає в різних актах світовідчуття, світогляду, світосприйняття, світобачення, світорозуміння, світооцінки – в актах переживання світу як цілісності [69, с.79].

Вченими виділяється ціла типологія картин світу, в основі якої лежать різні чинники. Наприклад, суб'єкти пізнання зумовили появу картини світу дорослої людини, дитини, цивілізованого суспільства та архаїчної картини світу. Об'єкти пізнання сформували глобальну та локальну (приватно-наукову) картину світу. Існують і цілісні картини світу, прикладом яких є філософська, загальнонаукова, релігійна картина світу. Як локальні виступають соціологічна, інформаційна, фізична, художня картини світу [7;15;22].

По відношенню до світу дійсності та мови різняться дві картини світу: концептуальна (ККС) та мовна (МКС). Перша відрізняється багатим змістом через участь у її створенні різних типів мислення. Мовна картина світу походить від вчення Гумбольдта про сутність мови: «Мова – це світ, що лежить між світом зовнішніх явищ і внутрішнього світу людини» [69].

Мова, безперечно, безпосередній учасник двох процесів, пов'язаних із картиною світу: саме у мові відбувається розвиток МКС, й саме мова виражає інші картини світу людини, наносячи до неї риси людини. Мовна картина світу є центральним компонентом мовної свідомості, що регулярно піддається корекції з боку мовної особистості насамперед у емоційно-оцінному плані, що зумовлено повсюдним впливом соціально-психологічних факторів, що діють у мовному суспільстві. Адже мінливий світ змінює комунікацію людей, їхню мову, стиль

спілкування, фонацію, проте вся різноманітність видів комунікації є досить умовним, без чітких демаркаційних відмінностей [64, с.15].

З цього випливає, що мовна картина світу, на думку Н. В. Хамітова, у принципі неможлива в «силу гендерних, вікових, культурних, темпоральних, географічних, політичних та ін. параметрів, які якраз і не дозволяють створити єдину для загальної мови картину світу» [64, с.31].

Аналіз численних робіт з мовної картини світу вказує на широке розмаїття їх типів і форм – концептуальна, предметно-сутнісна, ціннісна індивідуально-авторська, лінгвоемоційна фразеологічна, універсальна, образна, звукова, лексична, кольорова, комічна, наївна та ін., і серед усього цього різноманіття особливо виділяється емоційна картина світу.

Найбільш повною вважається дефініція емоційної картини світу, запропонована А. М. Приходько, який розглядає її як «певну кількість емоційно «опрацьованих» людиною з урахуванням сенсорних, тактильних, загалом — перцептивних образів, вихідних від довкілля, уявлень, сприйнятів, відчуттів мовних понять, які є проекцією нашого внутрішнього, психічного світу» [52, с.111].

Безумовно, будь-яка подія, факт, інновація незмінно отримують емоційну рефлексію, вони переживаються всім мовним соціумом, формуючи певні емоційні асоціації, які потім перетворюються на семіотичні знаки. Деякі з них зберігаються у людській пам'яті надовго, якісь легко витісняються наступними сильнішими емоційними переживаннями, стресами. Таким чином, ми можемо констатувати про не статичний характер емоційної картини світу, адже перебуваючи у постійній динаміці, вона «дихає» разом з духом народу, оновлюється і може бути представлена в певному відрізку часу лише фрагментарно, а може й назавжди стати невід'ємною частиною мовної картини світу конкретного етносу. Саме тип емоційної позиції мовця (групи) визначає емоційну картину світу; у зв'язку з цим вона може бути індивідуальною (особистісною) та колективною, але вона ніколи не може бути об'єктивною.

М. Скаб цілком правомірно вважає, що за здатність переживати ті чи інші емоції є загальнолюдською природою, проте вербалізація самих емоцій,

відображення їх в усіляких відтінках, може відрізнятися у представників різних культур. При цьому дослідник розмежовує емоції біологічного походження (радість, страх, гнів) та емоції вищого, соціального рівня (любов, співчуття, заздрість, сором). Емоційна картина світу відбиває аксіологічні, ціннісні пріоритети у національній картині світу [58, с.100].

Вираження та сприйняття емоційної мовної картини світу, як правило, представлені в фундаментальних емоційних концептах і характеризують емоційну культуру окремо взятого етносу. Детальний аналіз мовного матеріалу, що виражає емоційну сторону життя представників конкретної культури дозволяє судити про особливості емоційної поведінки, національного характеру етносу загалом [40, с.108].

Основним елементом свідомості, думки, мови, діяльності людини є емоційний чинник. Психолінгвісти впевнені, що будь-яка думка зароджується в людській свідомості спочатку у вигляді емоційного образу; більш того, високий ступінь емоційності властивий всьому лексичному складу будь-якої мови, хоча цей факт заперечується з боку лексикологів. Як контраргумент наводиться позиція психолінгвістів, які стверджують, що все залежить лише від частки емоційності в семантиці слова та від комунікативної ситуації.

В основу ідеї емоційної картини світу закладено три базові концепції:

1) світ знаходить у мові не відображення, а саме інтерпретацію, тобто роль мови, як посередника між зовнішнім світом та людиною, зводиться до динаміки та креативності, а не до пасивності та дзеркальності;

2) дійсність, відображена у мові ґрунтується на емоції конкретної особистості, що говорить, яка по-своєму інтерпретує і оцінює світ;

3) емоції конкретної особистості безпосередньо корелюють з емоціями етносу, яким, у свою чергу, властива культурно-історична специфічність [6;18;45].

Дуже цікавим видається розгляд емоційної картини світу в контексті звернення до перекладів художніх та поетичні текстів. Саме тут вчені починають говорити про емотивні лакуни [36]. Так, дослідження текстів перекладу показує в останніх явну недостатність рівня емоційності по порівняно з оригіналом. Це

дозволяє стверджувати, що перекладач не завжди здатний відчутти і передати емоційне «напруження» авторського задуму, внаслідок чого текст перекладу часто характеризується певною часткою «сухуватості». Етно-специфічність емоційної мовної картини світу проявляється і в умовах реального спілкування та в окремих випадках може спричинити комунікативну невдачу.

Емоційне осмислення та/або переосмислення конкретних фактів, подій, власних назв, те, що відбулося в силу різних соціально-економічних і політико-ідеологічних факторів, може кардинально змінити емоційну мовну картину світу [17, с.145].

Дослідник О. Б. Ткаченко вказує на кореляцію таких понять, як «мовна картина світу», «концептуальна картина світу» та «емоційна мовна картина світу», при цьому наділяючи кожен особливими характеристиками. Так, мовна картина світу відповідає за вербалізацію концептуальної, яка, тим не менш, видається ширшою і багатшою за мовну. Емоційну мовну картину світу вчений вбачає як «різновид мовної картини світу», розуміючи під нею «сукупність емоційних уявлень, емоційних понять, емоційних концептів», кожен елемент яких емоційно «опрацьовується» людиною – представником певного етносу. Більше того, емоціями, як стверджує дослідник, слід вважати культурно обумовлений ментальний продукт та їх переживання доступний далеко не кожній людині через індивідуально-психологічний характер даних емоцій [62, с.35].

Репрезентація емоційної мовної картини світу здійснюється на всіх рівнях мовної організації – лексичному, синтаксичному, лексикографічному, фразеологічному, паремічному, метафоричному, афористичному та інших, й хоча носії різних мов та представники різних культур відчують універсальні емоції, якість та інтенсивність їх прояву у різних культурно-мовних етносів відрізняються специфічністю. Ще в XVIII столітті Стендаль, французький письменник, один із основоположників психологічного роману, наголошував на важливості вивчення «відтінків та нюансів, адже француз, італієць, англієць і німець по-різному гніваються, ревнують, мстять, сумують і по-різному вирушають «на полювання за щастям» [66].

За аналогією з терміном «емоційна мовна картина світу» (за А. М. Приходьком) В. М. Манакін пропонує ввести у науковий обіг термін «концептуальна емоційна картина світу» [48, с.77], обґрунтовуючи це тим, що концепти є універсальними зберігачами інформації, емоцій, почуттів, а отже, емоції, що отримали вербалізацію, функціонують у мові, взаємодіють один з одним і формують концепти іншого – емоційні. Їх специфіка, на відміну від універсальних, представлена в оцінному, більш чуттєвому, суб'єктивному сприйнятті. Тут В. М. Манакін посилається на думку авторитетних дослідників про те, що для емоційній концептосфері, до якої відноситься концепт задрість, якому властива етноспецифічність, оскільки емоційно-оцінна лексика відображає досвід, традиції, культуру носіїв різних етнокультур [48, с.42].

Емоційні концепти та засоби їх номінації представляють лінгвокультурний, національний код, що включає і загальні емоційні доміанти. При зверненні до питання про національний характер, найбільш релевантний слід вважати дефініцію, висунуту засновником етнопсихології, німецьким вченим В. Вундтом. У його трактуванні національний характер – це «природний етнічний темперамент, особливості поведінки, емоції, звички, ціннісні орієнтації, потреби та смаки, система психологічних стереотипів..., тобто етнокультурні особливості, які скріплюють людей у єдиний народ» [107].

Більш лаконічне визначення дає Н. В. Хамітов: національний характер – це «однотипні для людей однієї і тієї ж культури реакції на звичні ситуації у формі почуттів та станів» [64, с.70].

Таким чином, у епоху глобалізації роль емоційної картини світу зростає, оскільки сучасне суспільство давно перейшло грань раціонального та спілкується емоційно, як на внутрішньокультурному, так і на міжкультурному рівнях.

1.3. Науковий контекст психолінгвістичного дослідження концепту заздрість

Багато дослідників людських емоцій сходяться на думці про те, що з усіх емоцій, які явно чи приховано стимулюють війни, боротьбу за владу і вплив, що приносять людям непереборні страждання, головною є заздрість [6;11;25;60;90]. Тема заздрості важка та неоднозначна. На думку провідних психологів, заздрість може ховатися за такими соціально прийнятними емоціями як гнів, страх, образа, що здатна породжувати будь-які інші переживання [66, с.167].

Соціолог Г. Шек, автор фундаментального дослідження про заздрість, назвав її базовою антропологічною категорією, «невід'ємною частиною соціальної реальності». Він стверджує, що заздрість «більш універсальна, ніж прийнято вважати», і буває важко викрити майстерно замасковану заздрість: «Навіть науки про поведінку часто ухиляються від вивчення феномена заздрості та заздрісної поведінки, начебто ці явища були табуйовані і приховують мотив заздрості за такими концептами, як амбівалентність, агресія, напруга, суперництво, ревності та інші непрямі описи [103, с. 29].

Більше того, у своїй книзі Г. Шек переконливо доводить, що заздрість як прихована або явна точка опори соціальної політики носить значно деструктивніший характер, ніж це прийнято вважати. «Помилки, історична обмеженість багатьох економічних та соціально-філософських теорій стають очевидними разом з усвідомленням того, наскільки вони залежать від припущення, що людська заздрість є продуктом довільних, випадкових і суто тимчасових обставин, й зокрема, результатом різкої нерівності, що може зникнути, як тільки цю нерівність буде усунуто, – іншими словами, що від неї можна вилікуватися назавжди. <...> Кожна людина має бути в невеликому ступені схильною до заздрості; без цього неможливо уявити гру соціальних сил усередині суспільства» [103, с. 15-26].

Таким чином, соціологи та соціальні психологи розглядають заздрість як стан людини, що виникає у ситуації соціального порівняння. Психологи ж не завжди

відносять цю емоцію до рис характеру. Цікаво, що деякі вчені не тільки не розглядають, але навіть і не згадують заздрість у своїх роботах [6;55]. Як зазначає Ю. В. Янченко, заздрість – ущербне почуття, яке намагається заповнити порожнечу або якийсь особистісний недолік, відсутність психологічної рівноваги та гармонії. Загалом у психології заздрість розглядається як психічний комплекс, що включає спотворене сприйняття об'єкта, різні рівні ворожості та ворожнечі аж до інтенсивної ненависті [69, с. 79]. Іншими словами, до складу заздрості входять:

1) почуття ворожості, бажання знищити фрустратора чи хоча б завдати йому відчутної шкоди, вчинити агресивні дії;

2) когнітивні (пізнавальні) елементи: знання про успіхи іншого, порівняння зі своїми досягненнями; оцінка рівня справедливості;

3) готовність до агресивних дій щодо об'єкта заздрості і навіть уявні схеми таких дій [66;103].

На наш погляд, черговість прояву перших двох елементів може бути і зворотною: спочатку індивід усвідомлює чужі успіхи порівняно з власними невдачами, а лише потім виявляється емоційний момент ворожості та агресивних намірів. Психологічна теорія заздрості добре вписується в рамки теорії фрустрації-агресії, тому що успіх іншої людини (незаслужена, на думку заздрісника) є для заздрісника найсильнішим фрустратором. За якістю та інтенсивністю почуттів, що відносяться до об'єкта заздрості, різні автори виділяють такі її різновиди: добра («біла») заздрість, байдужа заздрість, амбівалентна заздрість та заздрість на основі ненависті [88, с. 21].

Г.Ф. де ла Мора, досліджуючи феномен заздрості у різні історичні епохи, виділяє два типи заздрості:

– особиста заздрість – швидше відчувається потай і ховається, вважається ганебною. Це або відкрита агресія до об'єкта заздрості, або інші форми неприйняття цієї людини.

– групова заздрість – для неї характерніше створення та використання стереотипів («Гроші псують характер», «З грязі в князі» і т.д.). Це вічні стереотипи «заздрісники помруть, але заздрість ніколи», оскільки вони передаються та

поширюються у суспільстві як частина світогляду. За допомогою цих стереотипів можна і продемонструвати заздрість, і звинуватити людину у наявності об'єкта заздрості [63, с.355].

Біла заздрість відображає бажання мати щось, що наявне в іншого, яке не супроводжується злістю, досадою [26]. Проте, з концептуального погляду, біла заздрість немає нічого спільного безпосередньо із заздрістю (ми не маємо на увазі наявність спільного семантичного компонента), це, скоріше, різновид концепту «змагання», основою якого виступає позитивна мотивація та відсутність деструктивних намірів. Очевидність того, що ми маємо справу з різними концептами, а не з різновидами одного і того ж концепту, проявляється вже лише на рівні аналізу понятійного ядра концепту «заздрість».

Дефініційний аналіз виявив такі базові компоненти понятійного ядра концепту «заздрість», як «невдоволення», «досада», «бажання володіти цінностями іншого», «небажання добра іншому».

Заздрість – «властивість того, хто заздрить; досада через чуже добро або благо; небажання добра іншому, а лише собі» [25]; «почуття досади, викликане благополуччям, успіхом іншого» [26] «почуття досади, викликане перевагою, благополуччям іншого, бажанням мати те, що є у іншого» [1].

Звертаючись до термінологічного словника, знаходимо таке визначення заздрості: заздрість – «прояв мотивації досягнення, за якої чийсь реальні чи уявні переваги у отриманні соціальних благ (матеріальних цінностей, успіху, статусу, особистих якостей та ін.) сприймаються суб'єктом як загроза цінності «Я» та супроводжуються афективними переживаннями та діями» [1].

Етимологічно простежується зв'язок із похідним від заvidу «заздрість», утвореного від заvidіти «заздрити», префіксальної форми бачити. Розвиток значень у заздрити та заvidіти аналогічно лат. *invidēre* «заздрити» та *vidēre* «побачити» [26].

У «Енциклопедичному словнику символів культури України» вказується, що слово «заздрити» має «загальнослов'янське походження та утворене на основі загальнослов'янського іменника – заvida, що є похідним від дієслова заvidіти – заздрити» [25].

«Заздрість» як «почуття недоброзичливості та неприязні до когось» зафіксовано в давньоруській мові з XI ст., а прикметник «заздрісний» з'явився в словниках приблизно з 1771 р. [25]. Цікаво, що в жодному з наведених визначень, як і в етимології, не простежується безпосередня зв'язок заздрості з агресією та деструктивністю.

Визначення, яке найповніше що відображає феноменологію заздрощів, було описано ще в 1912 р. в «Енциклопедії релігії та етики»: «Заздрість – це емоція, егоїстична та зловмисна по суті. Вона спрямована на людей і має на увазі неприязнь до людини, яка володіє тим, чого бажає заздрісник, й провокує бажання завдати йому шкоди. В її основі лежать егоїстична жадібність і ворожість. У ній також є свідомість своєї неповноцінності в порівнянні з об'єктом заздрості та роздратування від цього. Я відчуваю, що той, у кого є те, чому я заздрю, має перевагу порівняно зі мною, і я обурений цим. Отже, я тішуся, якщо та річ, якій я заздрю, не приносить йому повного задоволення, і тішуся ще більше, якщо вона призводить до незадоволення та болю, адже це зменшує в моїх очах його перевагу і сприяє моїй зарозумілості. Оскільки заздрість виявляє у заздрісній людині незадоволені бажання і вказує на почуття безпорадності, в тому сенсі, що він не має відчуття влади, яке дало б йому володіння бажаним об'єктом, вона є болісною емоцією, хоча їй і супроводжується насолодою, коли її об'єкт осягає нещастя» [90].

У даному визначенні суть досліджуваного явища розкривається поетапно, в повному обсязі відповідно до прототипічного підходу до моделювання емоційних концептів А. Вежбицької та З. Кевечеса, й полягає саме в одержанні задоволення від страждань іншого, у власному піднесенні за рахунок приниження іншого. На відміну від ненависті, зовсім не обов'язково, щоб об'єкт заздрості вчинив якусь образливу для суб'єкта дію: об'єкту досить легко мати те, чого немає у суб'єкта. При цьому заздрість – активне почуття: «Заздрість – це злісне почуття, що інша людина має і насолоджується чимось бажаним, заздрісний імпульс спрямований на те, щоб відібрати чи зіпсувати це» [41, с. 54].

Таким чином, заздрість є складною емоцією, яка ґрунтується на почутті невдоволення, досади та недоброзичливості до іншої людини, яка володіє цінностями, яких прагне заздрісник.

1.4. Психолінгвістичний аналіз мовних одиниць на позначення заздрості

Розглядаючи психолінгвістичний аналіз мовних одиниць на позначення заздрості, варто відмітити, що асоціативний ряд заздрості включає такі найбільш частотні реакції, як «чорна», «біла», «погано / погано», «ненависть / ненавидіти», «злість / злоба», «дика», «підлість», «порок», «корисливість», «почуття» [2;10;50].

Проблема заздроців завжди займала особливе місце у гуманітарних науках. Візьмемо, наприклад, одне з літературних визначень заздрості: «Заздрість страшне, всепоглинаюче, всепожираюче почуття, яке спопеляє насамперед особистість самого заздрісника, який, переходячи від заздроців до ненависті, втрачає контроль над своїми вчинками і зрештою самоповагу. Будь-яким шляхом – принизити, змішати з брудом, знищити об'єкт заздроців. <...> А іноді готовий зробити погане ненависному навіть з допомогою свого благополуччя» [59, с.88].

Окрім яскравих, метафоричних, емоційно забарвлених епітетів: страшне, всепоглинаюче, всепожираюче, що відображають суто негативну оцінку аналізованого емоційного феномену автором, у цитаті чітко позначено етап переходу від заздроців до ненависті, пов'язаний з екстенсивними деструктивними діями (принизити, змішати з брудом, знищити). Ненависть не можна розглядати як просто емоцію: як ми вказували попередньо, це «складна соціальна установка», яка вимагає певної кількості часу для свого формування та яка не може виникнути як безпосередня реакція на подразник. Ненависть знову і знову змушує людину переживати первинний афект гніву: «когнітивні елементи ненависті містять думки та образи, що зображають і що планують агресію проти об'єкта, його знищення» [27, с. 81].

Той факт, що звичайна свідомість міцно пов'язує заздрість і ненависть, підтверджується численними афористичними висловлюваннями, наприклад: «З усіх пристрастей заздрість найогидніша. Під егідою заздрощів йдуть ненависть, зрада та інтриги» (К. Гельвецький);

«Ненависть – активне почуття невдоволення, заздрість – пасивне. Нічого дивуватися з того, що заздрість швидко перетворюється на ненависть» (І.-В. Гете);

«Заздрість ще непримиренніша, ніж ненависть» (Ф. Ларошфуко);

«Заздрість переходить у злість, якщо не можна переплюнути іншого» (Д. Каліщук);

«Де закінчується заздрість і починається ненависть? (І. Шевельов);

«Заздрість — один із найбільш дієвих елементів ненависті» (О. Бальзак);

«Заздрість є ненавистю, оскільки вона діє на людину таким чином, що вона відчуває незадоволення побачивши чуже щастя, і навпаки — знаходить задоволення в чужому нещасті» (Б Спіноза).

Останні дослідження тілесних реакцій для різних емоцій, проведені швейцарським Центром афективних досліджень показали, що заздрість / ревності (в англійській мові ці емоції можуть позначатися одним словом «jealousy» і ненависть (hate) мають надзвичайно близькі коефіцієнти за шкалою «збудження» та «температура тіла» [88, с. 152-153]. Більше того, під час аналізу слів — номінантів емоцій, заснованому на тілесних реакціях, точність визначення заздрості / ревності становила 44.1 %, а емоцією, з якою інформанти плутали дані емоції була ненависть [88, с. 154].

Безперечно, що не всяка заздрість призводить до відкритої агресії. Чи зможе заздрісник вчинити якусь агресивну дію (пряму або непряму, вербальну або невербальну) стосовно об'єкта своєї заздрості, залежить від безлічі факторів – психологічних, соціальних, ситуативних і просто випадкових, що не піддаються жодній класифікації. Але у заздрості є й інший бік, відображений у давній притчі про двох людей, яким їхній правитель пообіцяв виконати будь-яке прохання за умови, що другий отримає вдвічі більше, ніж прохач. Як відомо, прохання було виколоти прохачеві одне око. Мораль тут така: заздрісник готовий пожертвувати

всім, навіть власним життям, щоб іншій людині було погано. Агресія заздрісника виявляється спрямованою, таким чином, не лише на об'єкт заздрості, а й на самого заздрісника. Тут має місце явище, яке називається в психології аутоагресією, або інвертованою агресією. Жорстка, чорна, патологічна заздрість зрештою призводить до інверсії агресії, коли заздрісник сам стає непрямую жертвою своїх думок, почуттів та дій. Цей зв'язок заздрості та аутоагресії знаходить вираз у численних пареміях (Ржа з'їдає залізо, а заздрісник від заздрості гине. Добрий плаче від радості, злий – від заздрості. Заздрісний своїх двох очей не пошкодує.) і афористичних висловлюваннях: «Після тих осіб, які обіймають найвищі пости, я не знаю більш нещасних, ніж ті, що їм заздять» (М. Монтень); «Якщо комусь щастить, не заздри йому, а порадіти з ним разом, і його успіх буде твій; а хто заздрить, той собі робить гірше» (Езоп); «Багато людей, кожен шилінг у чужій кишені сприймають як особисту образу» (О «Генрі»); «Заздрість мучить і сама мучиться» (Овідій); «Коротке серце – життя для тіла, а заздрість – гнилизна для кісток» (Цар Соломон); «Як іржа з'їдає залізо, так заздрісники – їх власний характер» (Антісфен з Афін); «Згубною отрутою, що отруює наші душі, виявляється заздрість» (Г. Філдінг); «Заздрість, як і наступна за нею ненависть безмежні. Пожираючий вогонь заздрості ніколи неможливо наситити, доки він не спалює все довкола, включаючи самого ненависника... Бійтеся, остерігайтесь потрапити в мережі заздрості...» (М. Мендельсон).

Багатство метафор, епітетів, порівнянь навіть у наведеній вибірці афористичних висловлювань про заздрості демонструє нам, наскільки оцінно перевантажено це поняття та наскільки воно завжди було актуальним для людства. Що стосується фізіологічних проявів заздрості, то необхідність приховувати це відчуття від оточуючих, нівелює практично всі зовнішні прояви емоцій, що розглядаються. Дослідження останніх років відкрили цікавий бік фізіології заздрості: заздрість активує у мозку піддослідних людей передню частину поясної звивини – регіон, що відіграє ключову роль у обробці болю. Тобто заздрість та біль є «фізіологічними близнюками» [7;12]. Тому метафора «муки заздрості» насправді має пряме фізіологічне обґрунтування. Той факт, що фундаментальною

передумовою заздрості є низька самооцінка, призводить до того, що заздрість може перейти в самобичування. Це, у свою чергу, може викликати такі фізіологічні симптоми заздрості: людина блідне, оскільки стискаються кровоносні судини і підвищується артеріальний тиск, або жовтіє, оскільки кров насичується жовтю.

Даний фізіологічний симптом дає основу концептуальної метонімії РІЗКЕ ЗБЛІДНЕННЯ ЛИЦЯ у людини, яка відчуває заздрість, означає заздрість. Цей симптом характерний не тільки для заздрості, але і для деяких інших емоцій, наприклад, страху, горя, злості, гніву, тому емоція має бути названа у описі її зовнішнього прояву, тобто опис емоції має бути експліцитним (позеленіти / збліднути / пожовтіти від заздрості):

Злякалася тоді королева, пожовкла, позеленіла від заздрості (Бр. Грімм. Білосніжка.)

Від заздрості можна також почервоніти або почорніти, проте якщо почервоніння є варіантом фізіологічної симптоматики заздрості (так (як і у випадку з гнівом і ненавистю), то «чорний від заздрості» — це вже метафоричний перенесення, бо заздрість асоціюється з поганим, тобто чорним кольором. Навіть від Єгорового брата син до Микити жити втік — зовсім той почорнів душею від заздрості. (В. Голованов. Острів, або Виправдання безглуздох подорожей)

Цікаво, що колірні метафори заздрості є у багатьох мовах. Латиною заздрість асоціюється з сіро-синім кольором, що відображено у значенні слова «*livor*» (сильна заздрість), тобто «Синева, синювато-сірий (мертвенно-блідий)». У німецькій мові заздрість може бути блідою «*der blasse Neid*», жовтою «*der gelbe Neid*» або зеленою «*vor Neid gelb und grün werden*».

Англійська та іспанська заздрість – зелені (англ. —*green with envy*, ісп. – *la envidia es de color verde*), французька та угорська – жовті (фр. «*jaune de l'envie*», угор. – *sarga irigyseg*) [1]. У Китаї, наприклад, своєрідну соціальну хворобу, що проявляється у заздрості до тих, хто стає багатим, називають «хвороба червоних очей» [106, с.90].

«Кольорова» метафора заздрості входить до образної складової аналізованого концепту. Аналіз образної складової концепту «заздрість» методом

концептуальної метафори показав, що найпоширенішими концептуальними метафорами заздрощів є такі: ЗАЗДРІСТЬ Є (ГАРЯЧОЮ) СУБСТАНЦІЄЮ В КОНТЕЙНЕРІ, яким є тіло людини. Це варіант поширеної у європейській культурі загальної концептуальної метафори контейнера: тіло людини є контейнер для емоцій. Заздрість може наповнювати та переповнювати людину, а коли її стає занадто багато, людина може луснути від заздрості:

*А мачуха зі своєю дочкою **мало не луснули від заздрості**, як побачила, що на балу з'явилась така красуня. (ісп. Казка «Золота зірочка»)*

Цікавим випадком концептуалізації заздрощів є метафора ЗАЗДРІСТЬ Є ЖИВОЮ ІСТОТОЮ ВСЕРЕДИНІ ЛЮДИНИ. У західній культурі широко поширена метафора ПРИСТРАСТИ Є ЗВІРІ ВСЕРЕДИНІ ЛЮДЕЙ, і метафору заздрості як живої істоти, що живе всередині людини можна розглядати як її окремий випадок. Заздрість зароджується, росте, її обов'язково потрібно жити, але коли вона виростає, вона починає пожирати людину зсередини.

Заздрість народилася не з нами і не з нами помре. (А. Кушнер. «З Гомером довго ти розмовляв один...»).

Метафора ЗАЗДРІСТЬ Є ЖАР (ВОГОНЬ) є ще однією поширеною концептуальною метафорою заздрості в мові: заздрість може палити, обпалювати, бути незгасною, заздрість можна розпалити, від заздрощів можна згоріти.

*«Ось вони, засліплені грішники, чю кров колись **спалювала заздрість**» (Данте «Божественна комедія».*

*Ця **заздрість обпалювала обличчя** і проникала за комір, викликаючи по всьому тілу колючі мурашки, так що я з полегшенням залишила зелену пружність лужка і почала сходження сходами, що ведуть у зал. (Н. Воронель. Без прикрас. Спогади.)*

*«Посеред їх, у зелених зрачках, **горить-тліє огонь заздрості**, — так би і вхопив, так би і проглинув, коли б сила!» (П. Мирний, День на пастівнику).*

Розгляд заздрощів як загальною негативною емоцією, що призводить до небажаних фізіологічних реакцій та до небажаних наслідків для оточуючих (ми не беремо до уваги ту позитивну роль, яку заздрість зіграла і досі грає у соціальній

еволюції), формує основу для концептуальної метафори ЗАЗДРІСТЬ Є ПРОТИВНИК У БОРОТЬБІ: заздрість може підкрастися, залізти в душу, охопити, душити, із заздрістю можна боротися, її можна побороти, придушити, з нею можна впоратись, але їй можна і піддатися, і тоді вона починає рухати людиною:

Заздрість руйнує свідомість і душу Тьмарить, пригнічує розум людей. – Спокій я ваш і тепло не порушу! – Тільки б не лізла вам заздрість з очей. (Ю. Сак. Заздрість)

Але вчити іконописанню він хлопчика не хотів, бо чорна заздрість охопила його серце. (книга Апостол і євангеліст Іван Богослов.)

Тоді глянув Мелькор на їх велич і доброту, і заздрість охопила його серце; (Дж. Толкін «Володар пернів».)

Подібно до противника в боротьбі заздрість «знущається» над людиною: гризе, терзає, мучить, смочче, кусає, жалить, коле. Те ж саме з людиною робить і хвороба, тому ми розглядаємо метафору ЗАЗДРІСТЬ Є ХВОРОБОЮ, як окремий випадок попередньої концептуальної метафори. Заздрість, подібно до хвороби, завдає людині фізичні та душевні страждання, симптоми заздростів описуються як симптоми захворювання, заздрістю можна захворіти, нею можна заразитися.

Заздрість – жіноча доля, і дружиноподібний вождь дружини заражав заздрістю все своє військове оточення. (Б. Васильєв. Ольга, королева русів)

«Карлепута заздрість мучила, Не давала їсти й спати. Аж занадто вже хотілося Укрів гордих тих здолать.» (О. Іванова «Зійде українське сонце»)

«Побачила те мачуха і так її заздрість мучила, що вона приказала дідові і її дочку відвести туди, куди свою водив.» (укр. нар. казка «Дідова дочка і бабина дочка»)

Коли заздрість жалить, як змія, вам необхідно терміново протиотруту. (Дж. Кемерон «Шлях митця. Духовна дорога до примноження творчості»)

Ми можемо говорити також про метафору ЗАЗДРІСТЬ Є ТЯЖКИМ ВАНТАЖЕМ (НОШЕЮ), оскільки в україномовній культурі обов'язок та відповідальність найчастіше концептуалізуються як якийсь вантаж (заздрість тисне, стискає, але від неї можна звільнитися):

Мій брат намалював м'яз, потім рушницю я збожеволіла від заздрощів і бігла (Дж. Карр. «100 Violence!»)

Любов — сильна штука, перед нею не встоїш! Таке інколи витвориш, що п'яниці потім від заздрощів давляться! «Яка там любов — дурість!» (І. Дубнін. Контрольний укол).

Отже, проведений аналіз образної складової емоційного концепту «заздрість» дозволив виділити групу основних концептуальних метафор заздрості, в яку входять концептуальні метафори: ЗАЗДРІСТЬ Є (ГАРЯЧОЮ) СУБСТАНЦІЄЮ В КОНТЕЙНЕРІ, ЗАЗДРІСТЬ Є ЖИВОЮ ІСТОТОЮ ВСЕРЕДИНІ ЛЮДИНИ, ЗАЗДРІСТЬ Є ЖАР (ВОГОНЬ), ЗАЗДРІСТЬ Є ПРОТИВНИК У БОРОТЬБІ, ЗАЗДРІСТЬ Є ХВОРОБОЮ, ЗАЗДРІСТЬ Є ТЯЖКИМ ВАНТАЖЕМ (НОШЕЮ) що, у свою чергу, виявило дуже цікавий факт: перелік концептуальних метафор заздрості практично ідентичний набору концептуальних метафор емоцій гніву та ненависті. Це підтверджує той факт, що в свідомості носіїв, вищезазначені емоції представляють собою певний кластер, який має близьку концептуальну основу, що підтверджує правомірність віднесення заздрощів до ядерних концептів концептуального простору деструктивності.

1.5.Методологія психолінгвістичного дослідження концепту ЗАЗДРІСТЬ

Знання завжди здійснюється у певній знаковій системі, й тому в пізнавальній діяльності суб'єкта воно по суті задано як механізм отримання знання з конкретної знакової системи, тобто як розуміння. Культурне знання, втілене в цій знаковій системі, характер і рівень його присвоєності індивідом утворюють певний стан свідомості, яке є основою розуміння/нерозуміння конкретної знакової системи: від деякого її знання суб'єкт переходить до розуміння [6;11;90].

Здійснення тексту в тій чи іншій знаковій системі залежить від мотивації діяльності індивіда та структур свідомості, тобто знаково оформленого змісту, який він має і який реалізований у конкретній системі знаків. Тому будь-який текст вже

є певним знанням. Розуміння тексту «не може бути породжене жодним лінгвістичним пристроєм насамперед тому, що свідомість з'являється в тексті не через якісь закономірності мови, тобто зсередини тексту, але винятково через закономірності самої свідомості» [11; 17]. «Свідомість неможливо зрозуміти за допомогою лінгвістичного дослідження тексту» [35, с. 40]; «свідомість – це те, що ми розуміємо» [95, с. 52]. «Сам по собі твір ніколи не може бути відповідальним за ті думки, які можуть з'явитися в результаті його розуміння» [37, с. 41-42].

«Зміст тексту» виникає в мовленнєвій діяльності суб'єкта, що володіє певними структурами свідомості (знанням) і здатного утворювати стан свідомості, змінюючи ці структури у процесі такої діяльності. Це, по суті, відбувається у процесі розуміння тексту, яке «є актом читання цього тексту, який... відсилає до себе» [25, с. 77].

При цьому опора на мовний знак передбачає оперування ним як компонентом власне мовної системи; предмет оперування тут – «взаємовідносні» структури свідомості, які породжують розуміння тексту.

Людина – принципово знакова жива система, соціально вимушена бути в системах гетерогенних знаків і оперувати ними у процесі пізнання. Однак через генетичну дискретність будь-якого знака індивід передбачає фіксацію у собі певного моменту розуміння як специфічної віхи, що вказує на деяку пізнаність, але ще завершеність пізнання об'єкта у конкретному розумовому процесі. Ось чому знак і «зупиняє» свідомість, й включає людину в її процес, але здійснюється це операційно: люди користуються знаками без усвідомлення правил користування ними; «Умова вилучення інформації зі свідомості витіснена дією» [9, с. 96] знакових систем. Знак може бути знаком чужого («готового») знання, й тоді він є елементом операційного режиму нашої ментальної роботи, але знання психологічно реальне тільки в формі індивідуальних структур свідомості, для виникнення яких необхідне «перенесення спостерігача суб'єкта в ситуацію можливого породження цього знання, і лише тоді знак буде знаком розуміння, а чи не чужого знання.

В цьому випадку актуалізується питання про залежність розуміння мовного твору (зокрема, художнього тексту), як і будь-якого іншого об'єкта пізнання, від емоційної складової мотиву (естетичної) мовної діяльності. Висловлені положення цілком застосовні до вивчення концепту заздрість, що породжується під час інтерпретації тексту, зокрема художнього. Можливим є дослідження концепту заздрість через звернення до його «семіотичності», через розуміння того, що він «консервується у мовних знаках і насамперед у слові» [47, с. 87]. Такий підхід передбачає «кодифікованість вербалізованої емоції, закріплення достатньо визначеного для даного мовного соціуму узагальненого емотивного змісту за тим або іншим мовним знаком, яке конкретизується у різних комунікативно-емоційних ситуаціях» [56, с. 87]. При цьому процесуальність розуміння залишається поза розглядом дослідника, а тому і механізм розуміння як «умови вилучення інформації» виявляється невстановленим.

Інтерпретація тексту як один із процесів свідомості – це, власне, конкретизація його розуміння суб'єктом, що однаково розуміння самого тексту як знакової системи. Будь-який концепт, який використовується в інтерпретації тексту як знакової системи завжди фіксує наше уявлення про процес інтерпретації, а не про властивості об'єкта. Крім того, способи опису сприйняття та процесу розуміння тексту, що цілком природно, обмежуються методами та процедурами дослідження, що утворюють цей метод.

Звідси прагнення психолінгвістики знайти такі шляхи опису мовної діяльності, які були б максимально наближені до процесу здійснення свідомості. Легко допустити кореляції інтерпретативного процесу з передбачуваними «ментальними репрезентаціями» на черговому рівні моделі розуміння. Це найчастіше і відбувається у процесі когнітивної лінгвістики. Важко і, як зазначають дослідники [6;35;70], практично неможливо довести психологічну реальність таких кореляцій.

Тому саме функціонування об'єкта та взаємодія у функціонуванні окремих властивостей об'єкта, абстрагованих від нього в процесі пізнання, повинні стати

ключовими моментами рефлексії дослідника, що інтерпретує об'єкт, рефлексії його зустрічної мовної діяльності як розуміння тексту.

Заздрість, як емоція різної модальності та ступеня інтенсивності – обов'язкова складова мотиву будь-якої людської діяльності, та вона певним чином фіксується в структурі текстів як знакових систем, «зупиняється у знаках», у яких здійснюється діяльність. В естетичній діяльності автора тексту актуалізуються домінанти емоційно-мотиваційної сфери його свідомості, що регулює смислоутворення. Вони можуть бути виявлені тільки за деякої спільності емоційного стану автора тексту та реципієнта, і цю спільність не можна визначити інакше, ніж звернувшись до спільності операційних компонентів у механізмах розуміння, які виявляються через способи користування знаками, тому що «умова вилучення інформації», по суті, здійснюється в мовленнєвої дії та витіснено нею.

Тому дослідник повинен зосередитися на уловленні «правил» вилучення інформації з тексту як знак системи. Ці правила можуть бути сформульовані тільки на основі характеру предикації між компонентами будь-якої змістовної діяльності, в тому числі і мовної.

Характер предикації встановлюється реципієнтом в аналізі мовних дій як здійснюються стани його свідомості на основі мовних операцій як здійснених структур свідомості автора. Мовленнєва дія – смислопороджуючий «процес, підпорядкований уявленню про той результат, який має бути досягнутий» [70, с. 103], операція ж – автоматичне використання процедур оперування зі знаками, в яких цей зміст здійснюється: «...аналіз діяльності полягає не у виділенні з неї її внутрішніх психічних елементів для подальшого відокремленого їх вивчення, а в тому, щоб ввести в психологію такі одиниці аналізу, які несуть у собі психічний свій відбиток у невідривності від тих, хто його породжує і ним опосередкованих моментів людської діяльності» [19, с. 12-13]. За такого розгляду і виявляється єдність діяльності суб'єкта, її умов, мети та засобів.

Розуміння / нерозуміння сенсу тексту, як впливає з уже сказаного вище, виникає з взаємодії з:

- емоційним станом реципієнта;

- «уловлених» умов і способів смислової предикації;
- детермінованих культурною та семіотичною компетентністю індивіда [6;25;40].

Тому дослідження розуміння має спиратися на аналіз мовних дій та операцій, тобто на дослідження взаємозв'язків між смисловими компонентами, що створюються під час використання знаків різних систем. Ці знаки вказують не стільки на конкретний зміст, скільки на характер операцій із ними.

Саме операції із знаками дозволяють припускати смисли, які стоять за мовними діями та операціями, тобто розуміти: «слабкість більшості традиційних (і структуралістських) досліджень поетики якраз у тому, що вони бачать системність у самому тексті, а не у процесах його породження чи сприйняття» [100, с. 205], тоді як необхідно встановити «специфіку протікання естетичної реакції реципієнта» [100, с. 205]. Коли дослідники говорять про рівень мотивованості мовної форми авторським змістом, це означає, що йдеться про адекватну мету діяльності (або неадекватному) здійсненні мотиву в операційних процедурах з мовними знаками, у яких репрезентується смислова предикація.

Особливості смислової предикації виявляються як у процедурах використання мовних знаків у процесі смислопородження, так і в частотності їх актуалізації. Для інтерпретації єдності цього процесу використовується термін «змістова домінанта». Під фізіологічною домінантою розуміється «панівна спрямованість рефлекторної поведінки суб'єкта в найближчому його середовищі», яка «направляє в даний момент часу всю поведінку організму на вирішення одного, найважливішого завдання», селекціонуючи подразники, необхідні для цього [80, с. 319]. За тим же принципом будується рішення (естетичної) мовної задачі, що і дозволяє говорити про смислову домінанту мовної діяльності (тексту).

Домінантний сенс як реалізована мотивованість мовної діяльності втілюється у конкретних подібних та різних мовних діях, що утворюють функціональний «простір» сенсу. Аналізуючи ці дії, реципієнт відтворює умови утворення сенсу, тобто розуміє. Тому інтерпретація тексту – це єдність двох процесів: осмислення умов створення авторських смислів та осмислення характеру операцій, які

проводяться при цьому, що загалом дає реципієнту можливість побудови структур свідомості, більшою чи меншою мірою співвідносних з авторськими. Ось чому мовний знак – всього лише оператор сенсу, що виникає в процесі розуміння мовної діяльності та реалізується за правилами даної знакової системи.

Заздрість, будучи деяким емпатичним станом свідомості, багато в чому визначає процес смислопородження. В силу спільності умов існування та системної організації людини емоційні сенси, зокрема і заздрість, реалізуються у певних структурах знання, розуміння яких спирається на асоціативні зв'язки смислів, що вступають у предикативні відносини, і, внаслідок цього, на слово як суттєво нестабільне смислове утворення.

У роботах різних дослідників неодноразово наголошувалося: експериментальні дані свідчать про те, що початок семантичних змін у слові пов'язаний із градуальними змінами емоційної складової коннотативного компонента значення [2;27;40;99]. Це виявляється в різних асоціативних зв'язках смислів, які носії лінгвокультури створюють у процесі оперування знаками мови під час інтерпретації реалій дійсності. Без емоційно-змістовних асоціативних зв'язків, які свідчать про певний стан свідомості, неможливе «створення єдності чуттєвого образу» [53, с.22].

Такі зв'язки можуть бути результативно досліджено під час аналізу мовних процесів як структурно-змістовних компонентів мовної діяльності. Якщо вважати свідомість продовженням психічних процесів, то зміст тексту, у якому присутній концепт «заздрість», можна розглядати як систему подразників, свідомо та навмисно організованих з таким розрахунком, щоб викликати естетичну реакцію» [86, с. 27]; і вона «викликається з примусовою необхідністю організацією поетичного матеріалу» [86, с. 177].

Проте сучасна нейрофізіологія наполягає на тому, що нейрофізіологічна основа суттєво подібних психічних явищ може відрізнятися. Дослідник, аналізуючи структуру подразників, може реконструювати структуру реакції, але подібна реакція може виникати і на основі іншої структури подразників. Крім того, немає і не може бути кореляцій між певним змістом (у тому числі концепту

зздрість), та знаком, який операційно використовується індивідом для породження цього сенсу, оскільки знак (слово) здатний вказувати на практично невизначену континуальну зону сенсу, окремі частини якої пов'язані асоціативно, а отже, суб'єктивно. Це останнє положення важливе, оскільки суб'єктивна асоціативність сильно залежить від характеру емоційного стану індивіда та його змістовної динаміки.

Невизначеність вибору того чи іншого знака індивідом природно посилюється через специфічність особистості. Мотивація, реалізована в процесі породження смислів, може актуалізуватися як емпатичний стан свідомості реципієнта, і виникає вона тому, що реципієнт використовує процес інтерпретації тексту та його знаків як оператора смислопородження, намагаючись утворити ті чи інші смислові відносини між ними. Це завжди обумовлено смисловими структурами (організацією знання) реципієнта. Ось чому велика пояснювальна сила концепту «особистісний сенс», який підкреслює не суб'єктивність, а суб'єктність інтерпретації, що здійснюється в умовах сприйняття конкретного мовного твору.

Присвоєння естетичної емоції, яка виражається у концепті зздрість, неможливо без емпатійного стану свідомості, при якому емоційне «розуміння» істотно задає шлях раціональному, хоча поділ таких типів розуміння умовний і використовується нами лише для того, щоб підкреслити певну детермінованість розуміння емоційного стану свідомості. Ця сенсонаправляюча функція емоції виразно проявляється у розумінні, акцентуючи значимість конкретних складових пізнавальної діяльності, оскільки емоції, згідно із Г. В. Щербаком, єдина психологічно реальна форма існування потреб/мотивів [68, с.115].

Інтерпретація як умовно «вищий» рівень розуміння передбачає можливість рефлексувати з того, які відносини знаків тексту відіграють для реципієнта домінуючу роль у сенсоутворенні. Тоді виникає перше серйозне методологічне завдання – дослідницька параметризація властивостей емоцій, які, на думку психологів, визначають як інтегративну та регулюючу функції в цілому (у будь-якій діяльності), так і розуміння та інтерпретацію текстових систем знаків, зокрема.

Це тим паче важливо, що опора на будь-які властивості зовнішніх об'єктів, хоча б і суб'єктивно сприймаються, неможлива, оскільки заздрість, що відноситься до емоцій – прояви внутрішнього психологічного стану індивіда, що не містять інформації про зовнішні об'єкти, їх об'єктивну обумовленість іншими. Водночас поведінка індивіда детермінована, з одного боку, нейрофізіологічною організацією, з іншого – соціальними нормами, тому й емоції, що спрямовують цю поведінку, можуть бути різною мірою контрольованими, а, отже, стійко зв'язуватися з певними соціально схвалюваними / несхвалюваними типами поведінки, у тому числі мовної, дозволяючи говорити про якийсь «соціальний» емоційний досвід.

Тому розуміння емоційних смислів можливе через побудову аналогічних структур свідомості. Те, що вербалізується, може бути співвіднесено з певною структурою свідомості, але аналогічна структура може бути створена і з використанням інших знаків: розуміння здійснюється з опорою на весь суб'єктивний досвід. Тому «об'єктивні» межі предмета пізнання умовні, й визначаються знаннями індивіда. Свідомість індивіда безперервна, континуальні та інші її складові, мають реальне психічне буття, – особистісні сенси. Мовний знак включається в конструювання свідомості як складової того або іншого особистісного сенсу поряд з іншими – візуальними, слуховими та ін. як він здатний актуалізувати понятійний, емоційний та асоціативний зміст особистісного сенсу, розуміння якого – це реконструкція шляхів побудови особистісного змісту автором [20, с.77].

Психологами та психолінгвістами встановлено, що в емоційному мовленні відзначається тенденція до використання максимально згорнутих схем мовної діяльності, розуміння яких здійснюється у самому загальному вигляді, але при цьому спрямовує процес розуміння.

Виділимо кілька положень, які теоретично аргументують думку про регулюючу роль емоцій, а саме концепту заздрість, у розумінні тексту. По-перше, підкреслимо, що мотив мовної діяльності специфічно реалізується в кожному її компоненті, оскільки мотивуюча сфера свідомості включає емоції як суб'єктивну форму існування мотиву. Це відповідає не лише за виникнення емоції, а й за її

динаміку у процесі діяльності. Жодне суб'єктивно складне ментальне завдання, включно з розумінням тексту, не може бути вирішене без емоційної мотивації, яка істотно задає шлях пізнання. Емоція може бути виділена в науковому аналізі та розглянута як специфічний об'єкт, але в реальній мовній діяльності, через нейрофізіологічну організацію людини, вона практично невіддільна від інших механізмів та процедур із системами знаків, що створюють актуальні смисли.

Тому, по-друге, спираючись на мовленнєву дію, здійснену в знаках, реципієнт витягує з нього особистісний сенс. Звідси очевидно, що дослідник може тільки припускати зміст авторського сенсу та моделювати його структуру на основі генералізації індивідуальних (експериментальних) даних.

По-третє, емоційний компонент мотиву може градуально зміщувати конотації смислів та змінювати асоціативні зв'язки індивіда. Таким чином, головне призначення емоційної складової мотиву – регулювання розуміння тексту, акцентування його смислової домінанти в різних смислових предикативних зв'язках, що актуалізують потенційно нескінченну кількість асоціацій з концептом заздрість, здійсненою в цих зв'язках.

Висновки до розділу 1

Перший розділ ми присвятили дослідженню теоретичних засад вивчення концепту заздрість у психолінгвістичному аспекті. Встановлено, що заздрість вважаючись дуже складним соціально-психологічним явищем, діє на всіх етапах розвитку особистості і призводить часом до антисуспільної поведінки. На думку дослідників, саме релігійні конструкти дають можливість успішно справлятися з цією згубною емоцією та направити її у позитивне русло. Також, незважаючи на принципові відмінності наукового та релігійного світогляду, їх єдність (за винятком окремо взятих контекстів) проявляється по відношенню до почуття заздрості.

Концепт відіграє ключову роль у формуванні як концептуальної, так і мовної картин світу. Концептуальна картина світу ґрунтується на поняттях та є більш узагальненою, глибинною та універсальною. Мовна картина світу спирається на лексику та граматику мови й відображає специфіку сприйняття та категоризації світу носіями цієї мови. Концепти слугують мостом між цими двома картинами, зв'язуючи абстрактні знання з конкретними мовними виразами. Емоції також відіграють важливу роль у формуванні обох картин світу, роблячи їх більш динамічними та різноманітними. Мовна картина світу постійно оновлюється та еволюціонує під впливом нових знань, культурних впливів та соціальних змін. Дослідження концептів, концептуальної та мовної картин світу дає можливість глибше зрозуміти, як люди сприймають, категоризують та інтерпретують світ навколо них.

Проведений аналіз образної складової емоційного концепту ЗАЗДРІСТЬ дозволив виділити групу основних концептуальних метафор заздрості, в яку входять концептуальні метафори: ЗАЗДРІСТЬ Є (ГАРЯЧОЮ) СУБСТАНЦІЄЮ В КОНТЕЙНЕРІ, ЗАЗДРІСТЬ Є ЖИВОЮ ІСТОТОЮ ВСЕРЕДИНІ ЛЮДИНИ, ЗАЗДРІСТЬ Є ЖАР (ВОГОНЬ), ЗАЗДРІСТЬ Є ПРОТИВНИК У БОРОТЬБІ, ЗАЗДРІСТЬ Є ХВОРОБОЮ, ЗАЗДРІСТЬ Є ТЯЖКИМ ВАНТАЖЕМ (НОШЕЮ)

що, у свою чергу, виявило дуже цікавий факт: перелік концептуальних метафор заздрості практично ідентичний набору концептуальних метафор емоцій гніву та ненависті. Це підтверджує той факт, що в свідомості носіїв, вищезазначені емоції представляють собою певний кластер, який має близьку концептуальну основу, що підтверджує правомірність віднесення заздрощів до ядерних концептів концептуального простору деструктивності.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ЗАЗДРІСТЬ

2.1. Репрезентація концепту ЗАЗДРІСТЬ в англійській мові

Концепти *ЗАЗДРІСТЬ* / *ENVY* використовується як позначення відповідного поняття, так і фрагментарного його опису. Цей концепт можна ідентифікувати як набір, сукупність суттєвих ознак, що дозволяють чітко розмежувати почуття заздрості, окреслити кадр представленості цього емоційного концепту в лексикографії та виявити його понятійні семантичні мотивування. Відповідно, для повноцінної та планомірної передачі значення та максимально точного опису семантичного діапазону аналізованого концепту, нами застосовано трансдисциплінарний підхід у рамках гуманітарних наук.

Отже, згідно з Великою психологічною енциклопедією, заздрість – це негативний психічний стан людини, що викликає, як правило, руйнівні почуття, вчинки, діяння. У стані заздрості людина сприймає чийсь удачу чи успіхи на будь-якому поприщі як образливу несправедливість по відношенню до себе, як загрозу своєму статусу, благополуччю, як зниження цінності чи навіть знецінення свого «Я» [6].

У філософії заздрість розглядається як порок, що ґрунтується на негативному порівнянні себе з іншими. Заздрісник відчуває досаду через те, що не володіє тим, що має предмет його заздрості: його майном, здібностями, успіхами, щастям. Щоб замаскувати свої справжні почуття, заздрісник перекручує реальність. Він приховує заздрість під маскою чесноти та справедливості. Заздрісник обмовляє предмет своєї заздрості, звинувачуючи його в нечесності, хитрощі та обмані. Він применшує його досягнення, заперечує його таланти та здібності [13, с.22].

Аналіз понятійної сторони концепту дозволить нам визначити не тільки «сучасні асоціації та оцінки» об'єктивної дійсності, а й «ціннісні та образні» складові, а також «ознакову та дефініційну структуру» концепту в порівнянних мовах [17].

Концептуально-значуща лексика – це слова та словосполучення, які актуалізують в нашій свідомості концепти, тобто узагальнені уявлення про різні явища, події та емоції. Ці слова не просто називають речі, а несуть в собі глибокий сенс, який ґрунтується на нашому досвіді та культурних знаннях. Емоційний концепт – це особливий тип концепту, який пов’язаний з емоціями. Такі концепти відіграють важливу роль в культурі та суспільстві, адже вони дозволяють нам усвідомлювати та виражати свої емоції, а також взаємодіяти з іншими людьми на емоційному рівні. Мова відіграє ключову роль у фіксації та трансляції концептів, зокрема емоційних. За допомогою лексичних засобів ми можемо виражати найрізноманітніші емоції, описувати їх нюанси та ділитися ними з іншими людьми.

О. Мельничук вказує на існування у мові:

а) нерозкладних семантичних примітивів, що містять значення мовної одиниці;

б) концептуальних примітивів, які є вродженими. Більш того, дослідниця наполягає на «відсутності резону очікувати, що в різних людських колективах вони будуть різними» [50, с.54].

Зміст концепту «заздрість» за обсягом поверхневої мовної сутності в українській та англійській мовах, безперечно, може відрізнитись. У той час як засоби об’єктивації концептів та їх фрагментів, а також сприйняття можливих способів невербального декодування аналізованої когнітивної дії та осмислення концептів носіями звичайного україномовного та англійськомовного менталітетів в цілому можуть мати істотну кількість точок перетину та ряд важливих розбіжностей. Отже, проведення дефіційного аналізу концептів дозволить змодельовати структурно-семантичні поля емоційного концепту «заздрість».

Так, у ході дефіційного аналізу концепту ЗАЗДРІСТЬ в українській мові були виявлені такі трактування: «Заздрість – почуття досади, викликане перевагою, благополуччям іншого, бажанням мати те, що є в іншого» [42]. «Заздрість – це властивість того, хто заздрить; хто заздрить, заздрісна людина, властивість людини; схильний до заздрості; прикрість про чуже добро; небажання добра іншому, а лише собі [21].

Дериваційний ряд відзначений, перш за все, відсутністю множини цієї лексеми. Були зафіксовані іменники: заздрість, завидки, завидність, заздрісник, заздрісниця, завида; прикметники: заздрити, завидувати, завидіти.

Позитивну конотацію концепту ЗАЗДРІСТЬ передають такі одиниці, як: старанний, ретивий, старанний, цілеспрямований, ревний у роботі.

Синонімічний ряд представляють: ревнощі, заритися, жаба.

Вибірка стійких словосполучень фіксує: заздрісні очі, попівські очі, відчувати заздрості, заивдки беруть, чорна заздрість, біла заздрість, лаври не дають спати, ковтати слинки від заздрощів, погане око.

У Етимологічному словнику української мови іменник «заздрість» бере початок від латинського «invidia», спорідненого грецького «ганьба, сором», латинського «ненависть», дієслово заздрити походить від дієслова завидіти і «засновано, ймовірно, на уявленні про погане око» [26, с.70]

Аналіз дефініцій концепту envy в англійській мові показав відносну широту його трактування:

1. to wish that you had someone else's possessions, abilities etc.
2. the feeling of wanting something that someone else has.

Дериваційний блок складається з лексем: envious, envied, envying, envies, enviousness, envyingly, unenvious.

Синонімічний ряд і часткова характеристика концепту «envy» так само як і дефіційний спектр відрізняються об'ємністю:

Іменники (Noun): covetousness, enviousness, invidiousness, jealousy, resentment, green-eyed monster, animosity, enmity, hatred, ill-will, malice, maliciousness, spite, spitefulness, bitterness, malignity, resentfulness, grudge, rivalry, suspicion, opposition, prejudice, malevolence, discontent, jaundice, backbite, cupidity, belittle, belittling, evil eye, envy in one's heart, lack of Christian charity, deadly seven sins, bad sportsmanship, lusting after another's goods, coveting another wife

Прикметники (Adjective): jealous, covetous, envious, invidious, longing, malicious, ill will

Дієслова (Verb): begrudge, resent, ache for, covet, crave, desire, die for, hanker after/for, hunger for, itch for, jones for, long for, lust for/after, pant after, 3st for, want/wish for, yearn for, yen for, salivate, aspire to.

До групи стійких словосполучень належать: to watch with envy; twinge/pang of envy; tinge of envy, touch of envy, stab of envy, to green with envy = feeling a lot of envy; be envy of somebody, stoke envy, to fell envy, to envy somebody for something, to sour grapes= to say this when someone's bad or angry behavior is caused by jealousy, to envy somebody something, від envy, in envy of somebody, to excite envy, to be envy of all, to be envied, extreme envy, to feel envy, to enouse envy, to be consumed with envy, to have envy, to fill somebody with envy, to inspire envy.

Згідно з етимологічним словником Д. Харпера, слово «envy» («зздрість» англійською) й українське «зздрість» мають спільне коріння. Обидва слова походять від латинського «invidia», що означає «зздрість» або «ревність». Це слово, у свою чергу, походить від дієслова «invidere», яке означає «дивитися з недобррозичливістю» або «зздрити».

«Invidere» складається з двох частин: префікса «in-» («в») та дієслова «vidēre» («бачити»). «Vidēre» походить від праіндоєвропейського кореня «weid-», який означає «знати», «відати» або «бачити». В англійську мову слово «envy» потрапило в кінці 13 століття через запозичення зі старофранцузької мови («envie»).

Згідно з Британським національним корпусом [72], (обсяг – 100 млн слововживання) зокрема вживання «envy» складає 719 входження. З численних прикладів виявляється негативна конотація зздрості через її деструктивні наслідки:

«One of those dinner parties which she loved and mocked майже equally, where people envy each other their success while feeling faintly guilty about their own.»

«I declare she'll outshine every woman in London and make you the envy of every man who meets her.»

«Aggression and violence can escalate when jealousy and envy grow in a competitive atmosphere.»

Таким чином, у результаті проведеного дефіційного аналізу концепту *зздрість / envy* виявлено, що:

- в українській мові ядерне значення заздрості представляє почуття прикрості, бажання мати благо, добро, майно, що належить іншому; недоброзичливість і неприхильність до іншого через наявність у нього певних благ;
- в англійській мові ядерна семантика заздрості полягає у почутті, що виникло як результат невдоволення, незадоволеності і досади при вигляді чужих досягнень, майна, гідності та поваги.

У структурному плані похідні концепти *зздрість / envy* формуються за традиційними для порівнянних мов словотвірним моделям. Однак одним із продуктивних способів словотвори в даному випадку є афіксація та складові словосполучення, що підсилюють емотивність у семантиці та інтерпретації аналізованого концепту.

У лексико-семантичному аспекті спостерігається тотожність у межах певних значень в ідейному змісті. Значення в синонімічному ряду конкретизують перетин смислового обсягу. Однак у функціональному зрізі головну роль відіграє контекст, який регулює семантичний простір використовуваної концептуальної одиниці. При дефіційному аналізі можна простежити певну мобільність концепту, тобто його просування та фактичний перехід з одного емотивного концептуального простору до іншого.

Наприклад, в українській мові *зздрість* – це:

1. прикрість про чуже добро або благо;
2. небажання добра іншому, а одному лише собі;
3. недоброзичливість до будь-кого;
4. неприхильність до будь-кого;
5. старанний, ретивий, цілеспрямований, ревний у роботі;
6. заздрісні очі;
7. попівські очі;
8. відчувати заздрість;

9. завидки беруть;
10. чорна заздрість;
11. біла заздрість;
12. лаври не дають спати;
13. ковтати слинки від заздрості;
14. погане око.

В англійській мові заздрість – це:

1. covetousness – жадібність;
2. enviousness, invidiousness – заздрість;
3. jealousy – ревності;
4. resentment, resentfulness – обурення, злість, образа;
5. green-eyed monster – заздрість, ревності;
6. animosity – ворожість, злість, ворожнеча;
7. enmity, ill-will – ворожість, злість, недоброзичливість;
8. hatred – ненависть, огида;
9. malice, maliciousness, spite, spitefulness, malignity – злість, агресія, озлобленість, недоброзичливість, зловмисність;
10. bitterness – гіркота;
11. grudge – невдоволення, недоброзичливість, заздрість;
12. rivalry – ворожнеча, суперництво;
13. suspicion – підозра;
14. opposition – опір, заперечення, протидія;
15. prejudice – упередження;
16. malevolence – зловтіха, недоброзичливість, злість;
17. discontent – незадоволеність, незадоволеність, досада;
18. jaundice – жовчність, заздрість, ревності, упередженість;
19. backbite – лихослів'я, наклеп;
20. cupidity – жадібність, бажання;
21. belittle, belittling – приниження;
22. the evil eye – погане око;

23. envy in one's heart – заздрісне серце;

24. lack of Christian charity – недолік у християнській благодійності, чуйності, милосерді, співчутті;

25. deadly seven sins – сім смертних гріхів;

26. bad sportsmanship – непорядність;

27. lusting after another's goods – сильно, пристрасно бажати будь-що чи майно;

28. coveting another wife – бажати, жадати чужу дружину.

Дефініції, наведені вище, демонструють типові ознаки аналізованого концепту і підтверджують факт того, що в українській та англійській мовах даний емоційний концепт в основному транслює негативну семантику. Концептуальні ознаки виступають як «репрезентативні образи, що відбивають типові критерії, закріплені у вигляді стійких поєднань» [70, с. 102].

Можливість переходу з одного концептуального простору в інше (на рівні дефініцій у тому числі) знаходить своє яскраве підтвердження на базі численних прикладів, що об'єктивують різне контекстуальне навантаження аналізованого концепту. Заздрість як негативна деструктивна емоція, що ґрунтується на порівнянні, породжує почуття ворожості, злості, скупості, жадібності та образи. Заздрість сприймається як захоплення будь-ким або чимось.

2.2. Метафорична сполучуваність концепту ЗАЗДРІСТЬ в англійській мові

Спочатку звернемося до генералізованого розгляду поняття метафори та її універсальних характеристик, що дозволить найбільш повно уявити досліджуване явище. Вчені виокремлюють метафору як дуже важливий мовний елемент, оскільки вона (метафора) виконує кілька важливих функцій: є засобом передачі інформації, що вирішує ряд естетичних завдань, є джерелом інформації про культуру.

Українська теорія метафори полягає в визначенні, запропонованому О. О. Селівановою: «Метафора (від грец. *metaphora*) – стежка або механізм мови, що полягає у вживанні слова, що позначає певний клас предметів, явищ тощо, для характеристики чи найменування об'єкта, що входить до іншого класу, або найменування іншого класу об'єктів, аналогічного даному в будь-якому відношенні» [55, с.17].

Дещо інше трактування метафора отримала в когнітивній лінгвістиці. Так, когнітивісти сприймають її не тільки як стежку, традиційний засіб створення образності тексту; метафора, на їх думку, це «ментальна операція, що бере участь у концептуалізації та категоризації досвіду людини та встановлює співвідношення між мовою та розумовими процесами» [66, с.144].

Метафори, з одного боку, є знаряддям мислення та пізнання, а з іншого – засновані на національно-культурному світобаченні, що відображає як фундаментальні культурні цінності, так і узгоджені з ними в межах певної субкультури індивідуальні системи цінностей [69, с.79].

Безумовно, актуалізація концептів у вигляді метафор у різних мовах відбувається по-різному, що з системою національних цінностей. Тобто метафора транслює культурні коди, культурно-національні зразки, й навіть концептуалізує загальнолюдські цінності.

Роль метафори полягає в наступному:

1. метафора виражає те, що не піддається опису у вигляді прямих номінацій (стан душі, глибина почуттів);

2. метафори відрізняються несподіваним вживанням мовних одиниць та їх комбінацією;

3. метафори формують та розвивають асоціативне мислення;

4. свідчать про авторське сприйняття подій, що описуються.

Резюмуючи, наголосимо, що функції метафори відрізняються достатньою різноманітністю: номінативна, або функція фіксації значення (метафора: дає нову назву об'єкту); функція впливу (впливає на уяву слухача/читача/глядача); образотворча функція (робить образ яскравішим); інструментальна функція (формує образне уявлення про світ); моделююча функція (представляє індивідуально-авторську модель світу); гіпотетична функція (допомагає усвідомити, створити припущення про сутності об'єкта) [66;69].

Проводячи паралель між метафорами та концептами, важливо відзначити їхню очевидну кореляцію. Оскільки метафора, виступаючи як інструмент створення/трансляції мовної картини світу, що використовується досить широко, відповідно, а вона (метафора) може вважатися і повноцінним інструментом актуалізації різноманітних концептів.

Ми висловлюємо солідарність з думкою дослідників Дж. Лакоффа та М. Джонсона про те, що мовні засоби вираження емоцій у більшості випадків метафоричні [86]. Особливо яскраво це проявляється, на наш погляд, у процесі актуалізації емоційного концепту «заздрість» оскільки саме ця емоція «частіше всього не виражаються прямо, а осмислюються за образом деякої іншої системи, уподібнюючись до чогось» [105, с.72].

В рамках цього аналізу в якості базової нами було обрано класифікація метафор, розроблена О. О. Селівановою. Дослідниця пропонує розглядати метафори за п'ятьма основними параметрами:

1. Тематичний (включає кілька типів метафор: антропоморфну, зооморфну, флористичну, просторову та інші);

2. Семантичний (колір, кількість, звук);

3. Функціональний (номінація, образ, оцінка);
4. Структурний (простота, розгорнутість);
5. Контекстуальний (названі об'єкт та суб'єкт, названий лише об'єкт порівняння) [55;56].

Особливий дослідницький інтерес має типологія метафор (тематичний параметр), внаслідок чого доцільним вважаємо докладніше розглянути саме цей аспект і подати відповідні приклади.

В українській мові семантику заздрості реалізують такі одиниці, як – природне почуття; ненаситні очі; брехня; смерть (сохнути, гинути, згинуті); хвороба (чахнути, поранити, зав'янути, пожовтіти); тіснота; занепокоєння; втрата; плач; користь; біда; збитки; незадоволеність; гіпертонус (кадика, нервів), істерія; витрішкуватість; завидющі очі; колом тикати; попівські очі; ворог; найгірше почуття; кручина; жалість; жадібність; ненаситність; порівняння за розміром, кількістю, якістю та обсягом; запасливість; жадібність; марнотратство; заздрість до чужого добра, майна; побажання смерті.

Метафорично ці лексеми були поділені за такими групами:

- Концептуальна метафора – брехня, смерть, нещастя, біда;
- Антропоморфна метафора – плач, користь, злість, смерть, незадоволеність, досада, безсоромність, ворог, гірше почуття, чуже щастя, зрада, кручина, жалість, нахабство, ненаситність, образа, радість чужим лихам, лихоліття;
- Зооморфна метафора – завидющі очі, чужий кінь, сусідська курка, звір;
- Біоморфна метафора – зав'янути, в'янути як трава;
- Просторова метафора – тіснота в могилі, чужа клітка;
- Медична метафора – хвороба (сохнути, в'янути, чахнути, поранити, згинуті), безсоння, нервоз, гіпертонус внутрішніх органів, жовтяниця, витрішкуватість, істерія;
- Гастрономічна метафора – чужий обід, пиріг, млинець, щі, гречана каша, скибка хліба, коржик, чужі хліба, чужий квас;
- Соматична метафора – ненаситні очі; заздрісне око; попівські очі; загребні руки; витріщати очі;

– Матеріальна метафора – втрата, шкода, недолік, гроші, чуже добро, чужа кишеня, чужий достаток, прибуток;

– Фантастична метафора – чудовисько із зеленими очима.

Вибірка лексем, що об’єктивують значення заздрості у англомовних джерелах, показала наступну картину: fever– жар, лихоманка; illness – хвороба; rash – висип; pine – висихати, в’янути, чахнути, знемагати, blind – сліпота; squint-eyed – косоокість; to be worst to yourself – завдавати шкоди собі, робити собі гірше; to eat one’s own heart – пожирати себе; tirelessness – невтомність; dissatisfaction – незадоволеність; woe – горе; curiosity – цікавість; inferiority – почуття неповноцінності; to burst with envy – згоріти від заздрості; lose – втрата; death – смерть; enmity – ворожнеча; evil – зло; wick – злість; immorality – аморальність; truth and hatred – правда та ненависть; virtue and envy – чеснота та заздрість; riches and ignorance – багатство та невігластво; hatred – ненависть; felicity – щастя; dog – собака; the fish in the sea – риба у морі; the most excellent things – найкраще; the worse filling – гірше почуття; sharpens sight – погане око; destruction – руйнування; pity – жалість; praise – лестощі; a left-handed praise – лицемірство; sincerest form of flattering – щира форма лестощів; wax – гнів; greener grass – зелена трава; good fish – хороша риба; to desire much – хотіти, бажати більше; greedy eyes – жадібні очі; smarting eyes – різкий погляд; folly and injustice – дурість та несправедливість; green-eyed monster – чудовисько з зеленими очима; heresy – брехня.

Метафорична класифікація заздрості в англійській мові та її лексична наповнюваність дозволили нам сформуванати наступну модель:

– Концептуальна метафора – immortality, tirelessness, dissatisfaction, death, evil, immorality, great and contempt, truth and hatred, virtue and envy, honor, felicity, pity, praise, wax, folly and injustice, frenzy – божевілля, сказ; heresy – брехня;

– Антропоморфна метафора – fool, to be worst to praise ourselves, to eat one’s own heart, woe, curiosity, inferiority, to burst with envy, enmity, wick, the worse filling, sharpens sight, destruction, a left-handed praise;

– Зооморфна метафора – dog, the fish in the sea, good fish;

– Біоморфна метафора – greener grass;

- Медична метафора – fever, illness (to pine), rash, blind, squint-eyed, wound;
- Соматична метафора – greedy eyes, smarting eyes;
- Матеріальна метафора – lose, the most excellent things;
- Фантастична метафора – green-eyed monster;

У наведених прикладах відображено процес концептуалізації не лише як опис способів категоризації, а й як процес вторинного переосмислення лексем. У порівнянних мовах актуалізується властивість емотивного переживання, сприйняття та мислення в рамках концепту «заздрість».

Когнітивні ознаки представлені як метафоричні класифікатори, що формують інформаційний зміст та інтерпретаційне поле концепту. Необхідно підкреслити, що межі, що окреслюють концептосферу, досить розмиті та передбачають перехід з однієї концептосфери в іншу залежно від соціально-психологічної специфіки кожного конкретного випадку.

Аналізований концепт під час з'єднання лексем за принципом розгортання подій репрезентує сценарій, який передбачає конкретні причини та умови виникнення та прояву в об'єктивній дійсності.

Наприклад, сценарій заздрості в порівнянних мовах може бути представлений у такій епізодичній послідовності:

прикрість про чуже добро чи добро – небажання добра іншому, а одному лише собі – недоброзичливість до будь-кого – неприхильність до будь-кого – погане око;

- старанний, ретивий, цілеспрямований, ревний у роботі;
- enviousness, invidiousness – covetousness – grudge – jaundice;
- jealousy – suspicion – opposition – prejudice – discontent – backbite – cupidity;
- resentment - animosity – enmity, ill-will – hatred – malice – spite – malignity – rivalry – malevolence;

– deadly seven sins – the evil eye – green-eyed monster – envy in one' s heart – lusting after another's goods – coveting another wife.

Специфіка об'єктивізації концептів в українській лінгвокультурі зводиться до актуалізації причинно-наслідкових зв'язків між негативними емоціями та чужим

благополуччям; так, індивід відчуває досаду, небажання добра іншому, недоброзичливість, якщо бачить в інших добробут, майно, багатство.

Концепт ЗАЗДРІСТЬ набуває позитивного сенсу, завдяки колокації біла заздрість, суть якої полягає в тому, що вигляд чужого благополуччя не викликає руйнівних почуттів, а, навпаки, змушує стати старанним, цілеспрямованим, ревним у навчанні / роботі.

Відмінний принцип об'єктивізації концептів в англійській лінгвокультурі представлений у реалізації своєрідного зв'язку: негативні емоції (*enviousness – invidiousness – jealousy-greeneyedmonster – grudge – jaundice*) призводять до таких же негативних наслідків (*resentfulness – animosity – enmity – ill – will – hatred-spitefulness – malignity – rivalry – malevolence; suspicion – opposition – prejudice – discontent – backbite*).

Таким чином, концепт ЗАЗДРІСТЬ в українській лінгвокультурі проявляється через досаду та недоброзичливість, а в англійській – заздрість актуалізується через недоброзичливість, незадоволеність, злість, ворожнечу, ненависть та суперництво.

2.3. Визначення парадигматичних та синтагматичних зв'язків концепту заздрість в англійській мові

У процесі формулювання висловлювання іноземною мовою людина здійснює уявне виконання певних розумових дій, пов'язаних з побудовою слів та фраз. Ці дії ґрунтуються на структурних особливостях іноземної мови та значно впливають на характер мовленнєвої діяльності. У англійській мові при побудові речень можлива, наприклад, актуалізація наступних розумових дій (РД) граматичного характеру:

- 1) внутрішньословесні РД
- 2) РД, що виходять за межі одного слова.

Розумові дії граматичного характеру, що виходять за рамки одного слова, можуть мати як парадигматичну, так і та синтагматичну природу. Парадигматичними розумовими діями можна вважати граматичні дії на вибір словоформи з парадигматичного ряду. РД синтагматичної природи можна, у свою чергу, поділити на контактні та дистантні.

Отже, граматичні внутрішньословесні дії означають обмірковування особливостей побудови форм граматичного явища англійської мови на рівні одного слова, не виходячи за його межі. При цьому аналізується лише конкретне слово, незалежно від інших слів цього висловлювання. Наприклад, при побудові множини іменника згадується, як правило, початкова форма множини (форма називного відмінка), при цьому промовець орієнтується тільки на саме слово. У цьому випадку його граматичні дії – внутрішньословесні. Коли ж промовець вирішує, яким чином буде змінюватися іменник у множині при відмінюванні, він уже виконує правилоподібні дії (ППД), що виходять за рамки одного слова, оскільки може подумки актуалізувати парадигматичний ряд відмінювання цього іменника у множині (представляється повністю схема відмінювання, частина схеми, виникає окремий яскравий сигнал щодо якогось відмінка і т.д.). Тут уже йдеться про ППД парадигматичної природи, що означають граматичні дії на вибір необхідної форми слова з парадигматичного ряду.

Граматичні дії синтагматичної природи у контексті концепту «заздрість», відображають співвідношення форм слів та їхніх взаємодій у контексті висловлювання про цю емоцію.

«In her eyes, envy gleamed as she watched her rival receive the coveted award». У цьому реченні слово *envy* / заздрість синтаксично пов'язане з іншими словами речення («в її очах», «блищав», «дивився», «її суперниця», «отримувати», «бажана нагорода»). Разом ці слова утворюють синтаксичний контекст, де виражається емоція заздрості. Граматичні дії в цьому контексті визначають зв'язок між словами та їх формами, ілюструючи, як синтагматичні граматичні дії допомагають передати та зрозуміти концепцію «заздрості» у контексті комунікації.

Дистантність ППД може бути обмеженою чи великого охоплення. Це залежить від ступеня віддаленості словоформ одна від одної в іншомовному висловлюванні. Наприклад, у висловлюванні «*His success often evokes feelings of envy*,» прийменникова група «of envy» для дієслова «evokes» трохи віддалена від нього, тому таку дистантність ми можемо назвати дистантністю обмеженого характеру.

У висловлюванні «*She couldn't help but feel envious of her friend's achievements*» частини дієслова присудка, які, звичайно ж, тісно пов'язані між собою як складові дієслівного часу «feel envious» значною мірою віддалені один від одного. Отже, для них ППД щодо їх побудови та розміщення у реченні носять дистантний характер великого охоплення.

І, нарешті, ППД можуть актуалізуватися при їх співвіднесенні із змістовним контекстом. Наприклад, згідно з теорією валентності, носій валентності (лексико-семантичний варіант дієслова), має здатність визначати число та вид оточуючих його членів. Ця здатність обумовлена структурою значень носія валентності [1, с.48].

Завдяки фіксованій лексико-граматичній формі вираження валентність як би змушує того, хто говорить, взяти на себе конкретні лінгвістичні зобов'язання щодо виклику слів, що мають відповідні їй категорійні ознаки. М.Вебер називає теорію валентності важливою складовою граматики залежності, яка досліджує відносини залежності між частинами речення, причому дієслово сприймається як найвищий елемент речення [6;11].

Під валентністю у лінгвістиці розуміється здатність дієслова як центр речення встановлювати певні місця для так званих актантів, які підходять йому як синтаксично, так і семантично. Актантами дієслова, своєю чергою, слід називати все елементи речення, які пов'язані з дієсловом семантично або через його управління. Наприклад, вживання у англійському реченні дієслова «*envies*» вимагає вказівки, кому саме заздрить людина і хто чинить дію: «*She envies her colleague's success*» Слова «she» і «colleague's success» залежать від дієслова «envy», будучи його актантами.

Саме розуміння того, що крім цього дієслова в реченні має бути вказівка на об'єкт, змушує промовця, виконувати розумові дії щодо вибору відповідного за контекстом слова та побудови його форми відповідно до управління дієслова. Одночасно з цим підлягає і присудок, перебуваючи у стані взаємозалежності один з одним: підлягає пов'язане з дієсловом-присудком, виходячи з теорії валентності, а дієслово залежить від підлягає з погляду плану його висловлювання у реченні (узгоджується з підлягає в особі та числі).

Таким чином, правилоподібні дії, що виходять за рамки одного слова, можуть бути парадигматичної або синтагматичної природи. І якщо виходити з визначень парадигми та синтагми, даних Р.К. Міньяр-Білоручевим, який розглядав парадигму як сукупність форм словозміни лексичної одиниці (наприклад, форми відмінювання іменника або відмінювання дієслова), а синтагму як двочленну структуру, в якій один член визначається іншим, то стає очевидним, що актуалізація різних граматичних форм одного і того ж слова при створенні фрази іноземною мовою означає виконання правилоподібних дій, що визначають парадигматичні відносини, а вихід за рамки одного слова шляхом актуалізації двох чи більше різних слів визначає синтагматичну природу правилоподібних дій.

Синтагматичні відносини в іншомовному висловленні слід розглядати ширше, ніж представлені у визначенні Р.К. Міньяр-Білоручева, тому що вони не лише виходять за рамки одного слова, а й не обмежуються взаємовідносинами двочленної структури. Тому можна погодитися з тим, що синтагмою слід вважати слова, групу слів або навіть ціле речення, що тісно пов'язані за змістом і виражають одне поняття в даному контексті та в даній ситуації. Якщо у разі парадигматичних відносин основний акцент робиться на граматичні форми будь-якого слова, то синтагматичні зв'язки залежать від смислової характеристики складових висловлювання слів [99].

Поняття парадигматики та синтагматики визначені вперше Фердинандом де Соссюром у лінгвістичному плані. Дані явища мають глибокий психофізіологічний зміст. Як стверджував психолог О.Р. Лурія, парадигматична організація мови – це включення даного елемента мови у відому систему протиставлення або у відому

ієрархічну систему кодів. «З переходом від слова до речення виникає новий принцип організації мови та новий принцип організації промови. У лінгвістиці він називається синтагматичним принципом. Він у тому, що у основі організації висловлювання лежить не ієрархія протиставлення, а плавні переходи від слова до іншого.» Посилаючись на затвердження Р. Якобсона, А.Р. Лурія зазначає, що парадигматичний принцип породжує поняття, а синтагматичний – висловлювання. О. М. Грушак називав зв'язки, що відповідають парадигматичним, асоціаціями «за подібністю», а зв'язки, що відповідають синтагматичним, асоціаціями «за суміжністю» [23, с.170].

Таким чином, у парадигматичних та синтагматичних зв'язках концепту «Заздрість» наочно проявляється сутність категорійних відносин між словами. «Будь-яка категорійна приналежність слова сама по собі парадигматичний зв'язок, але вона виникає завжди через накопичення синтагматичних, тобто слова утворюють парадигматичний ряд через загальний синтагматичний зв'язок з одиницями іншого парадигматичного ряду [4:93].

О. А. Боговик справедливо зауважує, що всі слова, що зберігаються в пам'яті людини, у її лексиконі парадигматично та синтагматично взаємопов'язані [8, с.40]. Завдяки цим зв'язкам людина, вимовляючи одне слово, вже ніби бере на себе певні «зобов'язання» щодо висловлювання інших. Наступні слова попереджувально синтезовані вже на момент вимови людиною кожного попереднього слова [5].

Наприклад, якщо людина починає своє висловлювання з певного артикля, то вона уже планує вживання після цього артикля конкретного іменника. Цей механізм названо І.А. Взімку «запобіганням лінії лінгвістичних зобов'язань»: «формування в процесі навчання іноземної мови смислових зв'язків лише на рівні речень одночасно є формуванням і самим механізмом попередження лінією реалізації лінгвістичних зобов'язань» [5:90].

Дані лінгвістики та психології мають велике значення для методики викладання іноземних мов. Правилподібні дії, що відображають парадигматичні відносини граматичних явищ і значною мірою розгорнуті в початковий період формування іншомовних граматичних навичок у вигляді уявного промовляння

учням поки що нового для нього граматичного правила, у міру їх скорочення повинні перетворюватися на найбільш згорнуті форми, наприклад, образи-сигнали, що являють собою як цілу парадигму, і її окремі частини. Таке скорочення ППД парадигматичної природи, які відображають морфологічні зміни слів, має йти по лінії утворення граматичних зв'язків слів та виконання необхідних для висловлювання правилосподібних дій з урахуванням цих граматичних зв'язків.

Якщо виконується ця умова, то ППД синтагматичної природи паралельно також скорочуватимуться, завдяки тому, що синтаксичні конструкції іноземної мови, не будуть дробитися ними на окремі слова у пошуках логічних зв'язків між ними, а заповнюватимуться «викликаними» подумки поєднаннями граматично тісно пов'язаних слів.

Отже, парадигматичні та синтагматичні зв'язки у контексті концепту задрість у англійській мові дозволяють зрозуміти глибокі структурні особливості мовленнєвої діяльності та їхній вплив на формулювання висловлювань. Граматичні розумові дії, такі як внутрішньословесні та зв'язані з контекстом вибору, визначають характер спілкування та вираження конкретних емоцій. Аналіз парадигматичних та синтагматичних зв'язків дозволяє розглянути процес формулювання висловлювань як систему правилосподібних дій, які встановлюють мовні відносини як у межах окремого слова, так і у контексті більш широкого висловлювання. Такий підхід дає можливість краще зрозуміти мовні механізми та їхній вплив на сприйняття та інтерпретацію комунікації.

2.4. Асоціативний експеримент як складова імплікованого змісту концепту ЗАЗДРІСТЬ

Дослідження з питань мовної свідомості через національно-культурну призму не можливі без спеціально розробленої техніки психолінгвістичного аналізу, що дозволяє визначити семантичні зв'язки слів та мовні стереотипи, закладені в представників конкретного етносу, які відображають унікальність їхнього менталітету. Цей протокол отримав назву «асоціативний експеримент».

У сучасному трактуванні асоціації представлені як зв'язки, що виникають, як «слово, що сприймається (стимул, подразник) породжує у нашій свідомості систему відносин, що відображають образи предметів, явищ, понять, дій та слів, наш емоційний стан в даний момент, а також все те, що відклалося у життєвій пам'яті індивіда» [45, с.37]. Тобто будь-які зафіксовані в свідомості образи об'єкта дійсності та будь-яке поняття, мають свій асоціативний аналог.

В якості базового нами був обраний вільний (ненаправлений) асоціативний експеримент, оскільки, незважаючи на деякі негативні аспекти, саме цей тип дозволить виявити як структурні компоненти, так і створить відповідні умови для ідентифікації парадигматичних складових мислення конкретного етносу.

Щодо носіїв англійської мови застосування цього принципу є нереальним, через що опитування цієї групи респондентів буде здійснено виключно в он-лайн режимі. Узагальнюючи поставлені в цьому розділі роботи цілі та завдання, зазначимо, що основною метою на даному етапі є лінгвокультурологічний аналіз лексичних одиниць, що репрезентує концепт «заздрість» на матеріалі вільного асоціативного експерименту, де одним з найбільш поширених, доступних і певною мірою об'єктивних методів вважається анкетування.

Мета анкетування полягала у спробі виявлення способів лексичної реалізації емоційного концепту «заздрість» у англійській лінгвокультурі в умовах сучасності, та на її основі дати базову характеристику етнічній групі. Реалізація заявлених цілей передбачає участь необмеженої кількості респондентів та абсолютну спонтанність їх відповідей.

Розроблена анкета спочатку була умовно поділена на дві базові секції (Додаток А):

1. соціальна – включала дані про національність та статеву приналежності респондента;

2. власне відповідь на головне питання дослідження, тобто їх реакція на конкретний, практично однозначний іменник «зздрість».

Основними критеріями під час виборів рецензентів стали, як було зазначено раніше, етнічна ознака та стать, що дозволило найбільш повно і точно ідентифікувати унікальні особливості сприйняття концепту «зздрість» представниками певної лінгвокультури.

Анкетування проводилося згідно з традиційним протоколом: респонденти заповнювали в он-лайн режимі свої анкетні листи. В асоціативному експерименті брали участь 54 англомовних респондента. Опитування було проведено шляхом випадкової вибірки, тобто без встановлення заздалегідь суворого числа та соціальних параметрів опитуваних, які збиралися брати участь у опитуванні. Обсяг зібраного матеріалу вважається достатнім для проведення репрезентативного аналізу, оскільки мінімальна кількість респондентів у одній групі при соціолінгвістичному дослідженні дорівнює п'яти [16]. У нашому випадку кількість опитаних на порядок перевищила заявлену вченими норму.

Лексична реалізація концепту «зздрість» англомовними учасниками асоціативного експерименту представлена такими лексемами: jealousy (21), jealous (8), green (18), green with envy (3), greed (8), the evil eye (1), black envy (1), longing (1), rivalry (4), envy never has a holiday (1), want/wanting (4), to want something madly (1), desire (5), yearn (2), need (3), lack of Christian charity (1), spite (3), deadly seven sins (2), sin (6), zeal and energy (1), lusting after another's goods (3), comparison (2), bitter (1), anger (6), hate (3), ill-will (2), evil (4), jaundice (2), resentment (2), admiration (5), emotion (2), suspicion (1), malicious/malicioius envy (2), envious (1), bad sportsmanship (1), Brexit (1), covetous (2), covet (5), UK's COVID vaccine (1), Covid vaccine (1), envy in heart (1), marring a rich man (1), coveting nother wife (1), lousy bastard (1), benign envy (1).

Тут, як і в українській лінгвокультурі, варто відзначити двоїсту природу заздрості. Семантика заздрості як почуття досади, роздратування, викликаного перевагою, успіхом, благополуччям іншого може бути обмежена конкретними комунікативними умовами, яких, як правило, переважна більшість. Однак бувають і ситуації, коли «envy» набуває сенсу, абсолютно протилежному словниковій дефініції заздрості. Так, для представників англійської лінгвокультури заздрість іноді схожа на схвалення та радість з приводу успіхів та благополуччя співрозмовника, бажання бути на місці непрямого об'єкта – *desire, sportsmanship, zeal and energy*. Хоча ця позитивна тенденція властива лише чоловічій половині респондентів.

Крім цього, англійці (чоловіки) апелюють до почуття заздрощів у політичному аспект – *Brexit, UK's COVID vaccine*. Ми вважаємо, що дані реакції слід розглядати, як інтенцію англійців викликати заздрість або констатувати її наявність з боку тепер уже колишніх держав-партнерів щодо Європейського союзу.

В цілому ж, «англійська» заздрість має негативну семантику (*anger, malice, greed, hate, ill-will*) для представників обох гендерних груп. У заздрощах бачать клінічну патологію (*jaundice*) та релігійно-негативне трактування (*deadly seven sins, lack of Christian charity*).

Англійська заздрість дублює колірне позначення українського значення – *green with envy, black envy*, що свідчить про універсальності цієї емоції та способах її вербальної об'єктивації у всіх аналізованих лінгвокультурах.

Дуже цікавим є наступна лінгвокультурологічна особливість: англійська вибірка, не показала широти предметів заздрості; було виявлено лише три одиниці – *coveting another wife, marrying a rich man, lusting after another's goods*. Можливо, це пов'язано з тим, що почуття заздрості як один із найсильніших емоційних станів, йде врозріз з основними принципами національного характеру, що передбачає жорсткий самоконтроль і так звану декультивацію приватного життя. Зафіксовано та табуйована лексична одиниця – *lousy bastard*, що називає, по всій видимості, об'єкт заздрості, що дозволяє говорити про «активну» заздрість, що межує з ненавистю.

Грамматична категоризація отриманих реакцій відрізняється відносним розмаїттям – представлені і іменники, і прикметники, і дієслова: *arrogant, covet, rivalry, longing*. Однак слід констатувати певну обмеженість використання такої синтаксичної одиниці, як словосполучення – *malicious envy, the evil eye, bad sportsmanship*.

Важливо звернути увагу на суто англійську мовну традицію: достатня кількість реакцій англомовних учасників експерименту представлено ідіомами або містять ідіоматичний компонент.

Емоційний концепт «заздрість» представлений набором реакцій на однойменне слово-стимул з боку представників англомовної лінгвокультури, що демонструє найтісніше переплетення з концептом «ревності» (*jealousy, jealous*). Заздрість та ревності мають для англійців близьку концептуальну основу, відображену в мовних засобах їх концептуалізації.

Таким чином, концепт «заздрість» отримав у рамках нашого дослідження наступну інтерпретацію (табл. 2.1).

Заздрість англомовних респондентів відрізняється досить обмеженою маніфестацією (всього 52 позиції). Цікаво, що аналіз реакцій не показав широкого спектру прояву цієї емоції ні серед чоловіків, ні серед жінок. Можливо, такий обмежений вияв заздрості виникає через національні особливості, які зазвичай стримують будь-які прояви емоцій в публічному просторі.

Висновки до розділу 2

У другому розділі ми провели психолінгвістичний аналіз концепту заздрість. Визначено, що зміст концепту «заздрість» за обсягом поверхневої мовної сутності в порівнянні англійської і української мов, безперечно, може відрізнитись. У той час як засоби об'єктивації концепту та його фрагментів, а також сприйняття можливих способів невербального декодування аналізованої когнітивної дії та осмислення концепту носіями звичайного україномовного та англійськомовного менталітету в цілому можуть мати цілу серію точок перетину та ряд важливих розбіжностей. Отже, проведення дефініційного аналізу концепту заздрість дозволило змодельовати структурно-семантичні поля за допомогою виділення дериваційного ряду, синонімічного пласта та лінійки стійких поєднань. Розгляд даного концепту у їх різноманітному дефіційному зрізі демонструє факт переходу концепту з одного емотивного концептуального простору до іншого.

Проведений асоціативний експеримент показав, що для представників англійської лінгвокультури заздрість іноді схожа на схвалення та радість з приводу успіхів та благополуччя співрозмовника, бажання бути на місці непрямого об'єкта – *desire, sportsmanship, zeal and energy*. Хоча ця позитивна тенденція властива лише чоловічій половині респондентів. Крім цього, англійці (чоловіки) апелюють до почуття заздрощів у політичному аспекті – *Brexit, UK's COVID vaccine*. Ми вважаємо, що дані реакції слід розглядати, як інтенцію англійців викликати заздрість або констатувати її наявність з боку тепер уже колишніх держав-партнерів щодо Європейського союзу. В цілому ж, «англійська» заздрість має негативну семантику (*anger, malice, greed, hate, ill-will*) для представників обох гендерних груп. У заздрощах бачать клінічну патологію (*jaundice*) та релігійно-негативне трактування (*deadly seven sins, lack of Christian charity*). Англійська заздрість дублює колірне позначення українського значення – *green with envy, black envy*, що свідчить про універсальності цієї емоції та способах її вербальної об'єктивації у всіх аналізованих лінгвокультурах.

РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТ ЗАЗДРІСТЬ В ДИСКУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

3.1. Виявлення явних та прихованих компонентів значення концепту ЗАЗДРІСТЬ в дискурсі англійської мови

Загально визнано, що мовні знаки, слова виступають засобом доступу до концептосфери людини, групи людей – носіїв мови, тобто когнітивні структури свідомості можуть бути виявлені через семантичний аналіз мовних символів, слів. Певні когнітивні ознаки концепту відображені у значенні (семемі), що передає своїми семами ці ознаки як частину зміст концепту, тому результат лінгвістичного дослідження, підданий когнітивної інтерпретації, дозволяє моделювати концепт як одиницю когнітивної свідомості в опорі на одержані лінгвістичні дані.

Варто зауважити, що лінгвістика останнього десятиліття сконцентрована на механізмах пізнання світу у вигляді мовної свідомості. Пізнавальний процес заснований на принципі категоризації. Категоризація як одне з базових понять лінгвістики допомагає нам зрозуміти, як ми пізнаємо навколишню дійсність, в якій формі ми зберігаємо та застосовуємо отриману інформацію. Однак до цього часу лінгвісти продовжують ділитися на два табори: прихильники традиційного підходу та прихильники когнітивного спрямування. Відповідно до цього теорія категорій також поділяється на класичну «ідею речей» Платона та його послідовника Аристотеля та теорію прототипічного підходу до формування категорій.

У дослідженні мовної репрезентації абстрактного концепту заздрість ми слідом за основоположниками (Р. Браун, Е. Рош, Дж. Лакофф та ін.) і провідними дослідниками теперішнього часу, будемо дотримуватися прототипічного підходу. Не применшуючи заслуг класичної теорії категорій, заснованої на принципах Платона та Аристотеля, Г. Коцюба все ж таки підкреслює важливість того факту, що «прототипові категорії ... більш ефективно забезпечують та пояснюють розумові процеси та процеси використання мови. Їх ефективність полягає у більшій гнучкості та здатності швидко акумулювати нові дані» [40, с.107].

Класична теорія категорій ґрунтується на таких положеннях: будь-яка категорія має обов'язковий набір найбільш суттєвих ознак, які рівноправні за своєю значимістю, з чого випливає, що рамки цієї категорії суворо визначені. Підсумовуючи словникові тлумачення [13;25;87;96], ми можемо виділити чотири ознаки, властиві заздрості:

1. «роздратування»;
2. «прикрість», («на чужий успіх», «успіхи», «перевага іншого» і т.д.);
3. «недоброзичливість»,
4. «бажання мати те, що є в іншого».

Однак, звернувшись до синонімічного ряду тезаурусу Роже, ми виявляємо набагато більший набір лексичних одиниць, що мають те чи інше відношення до заздрості. Роже сюди відносить ревності до чужого успіху, переваги і т.д. (*jealousy*), жадібність/алчність (*cupidity/covetousness*), злість/ворожість (*spite, malice*), суперництво / конкуренцію (*rivalry*), зменшення успіхів / досягнень іншого (*belittling*), почуття ворожості / ненавистності (*invidious*) [104].

Отже, бачимо, що коло ознак даної категорії значно розширилось, причому, на перший погляд, деякі «додаткові» ознаки викликають сумніви щодо їхньої приналежності до цієї категорії, тобто є прихованими. Тим не менш таке доповнення дозволяє зробити наступний висновок. Суворість, логічність та чіткі межі класичних категорій малоефективні щодо абстрактних найменувань, оскільки «абстрактне ім'я представлено іншим видом ментальної діяльності, ніж конкретне і абстрактне» [69, с.79].

Хоча протиставлення абстрактного та конкретного як «понятійного» та «чуттєвого» вважається некоректним, існує певна градація. З одного боку, ми можемо уявити образ, наприклад, автомобіля, чітко візуалізуючи його у своїй свідомості. З іншого боку, певні абстрактні поняття, такі як «заздрість», не піддаються такому ж прямому сприйняттю. Їх ми можемо лише зрозуміти та усвідомити за допомогою «вищої форми ментальної діяльності людини» [56, с.100], тобто через абстрактне мислення.

До того ж пізнання – процес суто індивідуальний. Автомобіль, щонайменше один раз у житті, бачила кожна людина, й питання про її суттєві та несуттєві ознаки, а також межі даної категорії навряд чи викличе серйозні суперечки. Щодо заздрості можна сказати, що чіткі межі даної категорії важко визначити, оскільки, маючи конкретний образ у своїй свідомості, індивідуальне пізнання вносить свої категоріальні ознаки.

Ще з давніх часів, завдяки висловлюванням філософів, психологів, поетів, письменників, соціологів, діапазон ознак заздрості поповнювався все новими елементами: прикрість, печаль, брехня, наклеп, підступність, «сестра змагання» [2]. Очевидним є той факт, що індивідуальне пізнання сприяє виявленню нових ознак, властивих цій категорії.

З представленого переліку ознак (тлумачні словники, тезаурус Роже, висловлювання відомих людей) складно чітко виділити найважливіші. Ймовірно, питання про те, яка з них є найістотнішою, залежить від контексту та частоти вживання.

На підтвердження сказаного вище хотілося б навести думку І. Б. Морозової що знання про світ та ситуацію спілкування не статичні, а постійно еволюціонують. Вони можуть доповнюватися новими елементами, навіть якщо ті мають лише часткову схожість з прототипом. На практиці ж, у реальному світі майже не зустрічаються елементи з ідеальним набором всіх обов'язкових ознак [51, с.170].

У зв'язку з останнім стає очевидним, що абстрактні імена «ефективніше» розглядати з позиції прототипового підходу, оскільки теорія прототипів, як і когнітивний напрямок загалом, спирається крім теоретичного знання ще людський досвід, культуру, особливості сприйняття, уяву тощо. В основі цієї теорії лежить поняття базового рівня, який найбільш значущий з погляду пізнання та функціонування та навколо якого організовано ієрархічні структури.

У нашому випадку це або схематична модель образів (частина – ціле, центр – периферія), або метонімічна модель. У контексті нашого дослідження, на основі емпіричного матеріалу, відобразимо це схематично (рис. 3.1).

Як бачимо, в центрі схеми розташовується прототип *envy*, який включає частини інших концептів, окремі елементи яких, як було визначено вище, можуть бути ознаками заздрості.

1. It was the sweet life he had **always craved** (Pilcher) / Він **завжди прагнув** цього розкішного життя (Пілчер).

Хоча в цьому реченні немає прямого слова «заздрість», воно чітко простежується. Описуючи життя, якого герой «*always craved*» / «завжди прагнув», як «розкішне», автор підкреслює його бажання володіти тим, чого не має, ймовірно, порівнюючи його з життям інших людей. Це порівняння може ґрунтуватися на почутті заздрості до їхнього добробуту чи можливостей.

2. Tithonus can see the normal human beings who can die and so **longs** to be one of them (BNC) / Тітон міг бачити звичайних людей, які могли померти, і **прагнув стати** одним із них (BNC).

У цьому реченні заздрість виражається у прагненні Тітона стати смертним. Його безсмертя, яке зазвичай вважається благословенням, стає для нього тягарем, адже він бачить, як інші люди живуть, старіють і помирають, відчуваючи повноту життя, якої він позбавлений. Ця туга за смертним існуванням свідчить про його заздрість до звичайних людей.

3. He looked at her money with **covetous** eyes (Holt) / Він дивився на її гроші **заздріливими** очима (Холт).

В цьому реченні заздрість виражається прямо – «заздріливими очима». Цей опис підкреслює сильне бажання героя володіти багатством, яке він бачить у іншій людині. Його погляд свідчить про заздрість до її матеріального стану та можливостей, які воно відкриває.

Таким чином, у наведених прикладах концепт заздрість реалізується у вигляді волитивної ознаки, тобто бажання мати те, що є в іншого. У прикладі 1 суб'єкт мріє про солодке життя, яким у нього ні, але є в інших, звідси – очевидна заздрість до певного способу життя.

4. The face now shone with a dark and **greedy malice** (BNC) / На обличчі тепер сяяла темна й **ненаситна злоба** (BNC).

Цей приклад реалізує концепт заздрість аналогічним способом, як у реченні 3, за допомогою словосполучення **greedy malice**. Кожен із елементів словосполучення є ознакою, властивою заздрості. У своїй сукупності вони посилюють актуалізацію досліджуваного концепту.

5. As the years went by, and some of his friends became prolific writers, Dyson came **to be jealous of** their reputations and to scorn what they wrote (BNC) / З роками, коли дехто з його друзів перетворився на плідних письменників, Дайсон почав **заздрити** їхній репутації і зневажати те, що вони писали (BNC).

У прикладі 5 концепт заздрість репрезентований контекстом, оскільки одне із значень *to be jealous of* передає значення «заздрити». Це значення розкриваємо саме завдяки синтагматичному відношенню.

Таким чином, розглянувши явні та приховані компоненти значення концепту заздрість в дискурсі англійської мови за допомогою прототипового підходу, ми можемо зробити низку висновків. По-перше, досить складно визначити чіткі межі абстрактного концепту заздрість. По-друге, так само складно визначити набір найбільш суттєвих когнітивних ознак та визначити ступінь їхньої градації в лексемах. Отже, через «гнучкість» прототипового підходу до проблеми категорій на відміну від «строгості» та «логічності» класичних, дослідження абстрактних імен, як видається, «ефективніше» будувати за принципами прототипового підходу.

3.2. Побудова фрейму концепту ЗАЗДРІСТЬ

У типології концептів залежно від характеру змісту можна назвати наступний видовий ряд: уявлення, схема, поняття, фрейм, сценарій та гештальт. Поняття фрейму вперше було введено в лінгвістику завдяки роботам Ч. Філлмора. Теоретичним осмисленням фрейму займалися такі вчені, як Ч. Філлмор, Т. А. Ван Дейк, Г. Бейтсон, Е. Гоффман, М. Скаб, М. П. Степанюк та інші дослідники.

Наведемо основні визначення фрейму, запропоновані вченими-когнітивістами.

Ч. Філмор визначає фрейми як особливі уніфіковані конструкції знання чи пов'язані схематизації досвіду [70].

М. Скаб вважає, що фрейм – це структура даних для представлення стереотипної ситуації [58, с.80].

У поданні Т. А. Ван Дейка фрейм – одиниця знань, організована навколо деякого концепту, що містить знання про суттєве, типове та можливе для цього концепту у межах певної культури [80].

М. П. Степанюк визначає фрейм-структуру свідомості як когнітивну одиницю, що формує кліше та штампи свідомості. Вона являє собою «пучок» передбачуваних валентних зв'язків (слотів) та векторів спрямованих асоціацій [60, с.58].

Дж. Тейлор, розмірковуючи про природу фрейму, вказує, що він є структурою знання, що об'єднує численні області, асоційовані з цією лінгвістичною формою [101].

Варіативність підходів до розуміння фрейму пояснюється складністю самого об'єкта, розбіжності в визначенні не зачіпають лише визнання значимості проблеми та необхідності пошуку її вирішення.

Під фреймом ми розуміємо когнітивну структуру розумового образу стереотипної ситуації. О. С. Косенко виділяє три категоріальні ознаки фрейму:

1) особлива значимість характеру денотації: розумовий зв'язок даного когнітивного утворення денотативною ситуацією особливого роду – стереотипною;

2) структурованість фрейму, що поєднує в єдиний когнітивний образ мовні та немовні знання;

3) можливість його об'єктивації засобами вторинної та опосередковано-похідної номінації природної мови, хоча творець фреймової теорії орієнтував її на штучну мову [39, с. 187].

Формально фрейм представляють у вигляді структури вузлів і відносин. Вершинні рівні фрейми фіксовані і відповідають речам, завжди справедливим по відношенню до передбачуваної ситуації. Нижче цих вузлів – термінальні вузли, або слоти (від англ. Slot) [3, с. 109].

Вузли або слоти, як облігаторні компоненти, характеризуються мовною (ситуативною) залежністю і тому можуть бути виражені у мові у різний спосіб [1, з. 85].

На основі проведеного у роботі дослідження, виділимо слоти та термінали фрейму «заздрість»:

- а) джерело – вказівка на суб'єкт прояву заздрості;
- б) ситуація – вказівка на процес та його характеристику (спосіб прояви, об'єкт, що спричинив заздрість);
- в) результат – вказівка на те, як відобразився прояв заздрості на оточуючих.

Отже, ми приходимо до висновку, що виділені слоти є обов'язковими сегментами фрейму заздрість.

Термінальні вузли фрейму, що вивчається, заповнюються на основі контекстної ситуації, де вони отримують різну лексичну репрезентацію, наприклад: *envy of gain*, *sinful envy*, *envy of fame*, *envy of learning* і т.д.. Як бачимо, при активізації фрейму доміантними стають різні слоти, що визначає виникнення різних асоціативних зв'язків та ситуацій у конкретному контексті. Таким чином, фрейми мають достатньо чіткою внутрішньою організацією, яку утворює конфігурація слотів та терміналів. Але фрейми не можуть бути ізольовано, оскільки ситуації, що відображаються ними, взаємодіють між собою.

Тобто свідомість синкретична, а фрейм – умовна одиниця, що використовується для його членування тільки в цілях проведення дослідження. Фрейм – необхідний фундамент, що забезпечує розуміння стандартної ситуації. Представимо концепт «заздрість» у вигляді фреймової моделі. Для цього нам необхідно розкласти її на мінімальні семантичні складові.

Екстралінгвістичні асоціації призводять нас насамперед до розуміння заздрості як одного із семи смертних гріхів, тобто наділяють досліджуваний концепт пейоративною конотацією.

Заздрість у традиційному тлумаченні сприймається як негативна якість особистості. У казках, художніх творах, прислів'ях, афоризмах, у роботах філософів та психологів заздрість завжди засуджувалась і висміювалася, прояви заздрості у дитячому віці каралися.

Предметне втілення досліджуваного явища викликає негативний образ, зазвичай це негарна, досить літня людина, похмура і нелюдна, самотня і замкнута:

Envy – is a fat bold man of 50 or so, lonely and disgusting.

Аналізуючи емпіричний матеріал, ми дійшли висновку, що часто людині, для якої властива заздрість, приписується також обжерливість, потяг до спиртних напоїв, хитрість, обман, жадібність і дурість.

«He was a miserable and spiteful man who constantly envied others. His envy drove him to acts of gluttony and excessive alcohol consumption. Uriah Heep was known for his cunning and ability to deceive others to achieve his selfish goals. His greed knew no bounds, and his foolishness was evident in his inability to foresee the consequences of his vile actions, which ultimately led to his downfall». (Charles Dickens «David Copperfield»).

Тобто в етимології феномена «заздрість» закріплена пейоративна конотація, що визначає передбачувану негативно-суспільну реакцію.

На основі запропонованої Н. Д. Коловоротною моделі концепту «мовчання», виділимо три сфери функціонування концепту «заздрість»: індивід, зовнішній та внутрішній світ (рис. 3.2).

Заздрість – це якість характеру, властивість особистості, тому першою семантичною складовою слід виділити концепт «людина». Але оскільки кожна людина унікальна, й володіє властивим тільки їй набором специфічних характеристик, ми вважаємо за необхідне використовувати концепцію індивіда.

У психології під час розгляду понять людина-індивід говориться, що людина – найбільш загальне поняття, сукупність всіх людських якостей, властивих людям

(не важливо, є вона у цієї людини чи ні). Тоді як індивід – це матеріальна, природна, тілесна істота в її цілісності та неподільності. Пізнання людини як індивіда передбачає розгляд природних основ людського життя, її психології.

Вища інтеграція індивідуальних властивостей людини представлена в темпераменті та психологічних задатках. У понятті індивіда міститься вказівка на подобу людини всім іншим людям, на її спільність із людським родом, але особливо виділяється наявність особливих (індивідуальних) властивостей, які відрізняють індивіда від інших представників того ж виду.

Зовнішній світ включає такі дискурсивні контексти, як «суспільство», «традиції», тобто історично сформоване розуміння заздрості.

Очевидно, що в області *внутрішній світ* можна виділити безліч одиниць, але в аспекті нашого дослідження ми розглядаємо потреби індивіда, які є мотивуючими факторами для концепту «заздрість». Насамперед, це прагнення мати матеріальні блага.

Другим компонентом значення «заздрість» є «жадібність до чужого блага», який відображає концепт «вгамування бажань». Слід зазначити, що у засобах вторинної номінації у мові та мови існують такі вирази: *envious of your brilliant mind*, що актуалізують такі концепти, як «духовні блага» та «інтелектуальні блага». Такі лексичні номінації, як прагнення слави, вигоди, тобто більше абстрактні сутності, ми поєднали в концепті «Необмежені потреби».

Розглянуті потреби мотивуються такими трьома домінантами, як:

- «Отримання, примноження»;
- «Володіння»;
- «Збереження».

Утворюється асоціативний ланцюжок: «Заздрість» – «Людина» – «Потреби» – «Вгамування бажань» – «Матеріальні блага» – «Інтелектуальні блага» – «Духовні блага» – «Необмежені потреби» – «Володіння» – «Отримання» – «Збереження».

Таким чином, використовуючи компонентний аналіз, ми визначили семантичні ознаки та мотивуючі фактори функціонування фрейму «заздрість»,

виявили меліоративні (*envious of your brilliant mind*) та пейоративні (*man driven by greed and envy, company had become too greedy for profit*) конотації.

У сучасній філології для опису особливостей когнітивної деривації використовується термін скетч-фрейм, який являє собою кальку з англійського слова *sketch-frame* (*sketch* – короткий опис або зображення ситуації, що включає лише найважливіші деталі) [5, с. 36].

Скетч-фрейм – простіша структура, оскільки вона відображає лише одну сторону багатокомпонентного та складного фрейму. Виділення скетч-фрейму можливо завдяки властивості фрейму концентрувати лексичне значення в конкретному контексті певної ситуації.

У зв'язку з цим зауважимо, що на сьогодні дослідники встановили релевантні зв'язки концепту заздрість у межах концептосфер споріднених, віддаленоспоріднених і неспоріднених лінгвокультур, а саме: ЗАЗДРІСТЬ ↔ ЩАСТЯ [80]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ ГРІХ [50]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ НЕНАВИСТЬ [18]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ ПРИСТРАСТЬ [98]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ БАЖАННЯ [41]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ УСПІХ [96]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ ГРОШІ [25]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ БАГАТСТВО [25]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ БІДНІСТЬ [25]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ НАРЦИСИЗМ [197]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ НАДІЯ [100]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ КРАДІЖКА [12]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ ПОМСТА [95]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ ОБМАН [14]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ СЕРЦЕ [38]; ЗАЗДРІСТЬ ↔ ЗАХОПЛЕННЯ [14].

Однак найтісніший зв'язок концепт заздрість виявляє з концептами жадоба, наживи, ревнивість і жадібність, про що свідчить здійснена дослідниками [6;25;70] побудова номінативних полів концептів *envy* / заздрість в англійському, та українському етносах, а також низка лінгвокультурологічних досліджень [24; 48; 77].

Представимо фрейм «заздрість» у вигляді трьох скетч-фреймів, які ми виділяємо, спираючись на найбільш авторитетні словники та тезауруси (рис. 3.3).

Розглянемо детальніше кожен із скетч-фреймів концепту заздрість на прикладах.

Envy 1.

1. Greeneye (досл.: зелене око) – «зздрість / ревність».

Her greeneye showed whenever someone praised his intelligence / Її зздрість проявлялася щоразу, коли хтось хвалив його розум

2. Look through green glasses (досл.: дивитися через зелені окуляри) – «зздрити / ревнувати»

He tends to look through green glasses when his colleagues get promoted. / Він схильний зздрити, коли його колеги отримують підвищення

3. The green-eyed monster (досл.: зеленоокий монстр) – «зздрість / ревність»

The green-eyed monster took over when she saw her friend's new car / Зеленоокий монстр опанував її, коли вона побачила нову машину своєї подруги

4. Long-nosed (досл.: довгоносий) – «зздрісний / ревливий»

Don't be so long-nosed about her success; she worked hard for it. / Не будь таким зздрісним щодо її успіху; вона багато працювала для цього.

5. Wear yellow hose / stockings / breeches (досл.: одягти жовті рейтузи / панчохи / бріджи) – «бути зздрісним / ревливим»

It's not worth wearing yellow stockings over things you can't control / Не варто бути зздрісним через речі, які ти не можеш контролювати.

Envy 2.

1. Avarice can lead to a lack of generosity / Алчність може призвести до відсутності щедрості.

2. His avarice knows no bounds / Його жадібність не має меж.

3. The avarice of some people is truly astounding / Жадібність деяких людей справді дивує.

4. Avarice often leads to unethical behavior / Жадібність часто призводить до неетичної поведінки.

5. The businessman's avarice drove him to exploit his workers / Алчність бізнесмена підштовхнула його до експлуатації своїх працівників.

6. Avarice blinds people to the needs of others / Жадібність осліплює людей на потреби інших.

7. The avarice of the ruler led to the impoverishment of the nation / Жадібність правителя призвела до збіднення нації.

Envy 3.

1. Her acquisitiveness made her envy her wealthy friends / Її жадоба наживи змушувала її заздрити своїм багатим друзям.

2. He couldn't help but feel covetousness towards his neighbor's new car / Він не міг стримати заздрості до нового автомобіля свого сусіда.

3. Their eagerness to acquire more possessions was insatiable / Їхня прагнення до придбання більшої кількості речей було ненаситним.

4. Her desire for his success was fueled by envy / Її бажання його успіху було підживлене заздрістю

5. He had a deep want for the things he couldn't have / Він мав глибоку жагу до того, чого не міг мати.

Отже, у фреймі Envy можна виділити 3 скетч-фреймб:

- 1) jealousy;
- 2) avarice;
- 3) acquisitiveness,

Вони актуалізують різні контекстуальні відтінки досліджуваного концепту і таким чином репрезентуються певними лексичними одиницями. Спираючись на синонімічний ряд іменників і прикметників, запропонований у Collins Online Dictionary, ми структурували лексичні одиниці відповідно до виділених скетч-фреймів і отримали три основні лінії:

- перша представляє скупість, жадібність;
- друга включає в себе лексеми, що репрезентують сегмент «жага», «спрага», «тяга до насичення»;
- третя актуалізує бажання, необмежену тягу, прагнення чимось володіти.

Слід зазначити, що виділені нами скетч-фрейми мають розмиті межі: лексеми excess і intemperance, мають полісемантичний характер лексичних одиниць,

можуть актуалізувати як бажання насичення, і жадібність в цілому, тому ми помістили їх на стику скетчфреймів *gluttony* та *avarice*. Також лексеми *garacity*, *avidity*, *graspingness*, *parsimony*, які мають значення, актуальні і такі, що визначають заздрість як таку, так і висловлювання прагнення володіти, тобто об'єктивують область значення на стику скетч-фреймів *avarice* і *aquisitiveness*, поміщені у суміжну зону.

Отже, ми погоджуємось із думкою С. С. Балашової, яка вказує, що фрейм є однією з найважливіших структур відображення знань [2, с. 38], та моделює внутрішні та зовнішні асоціативно-сміслові зв'язки базового концепту та містить основну, типову та потенційно можливу інформацію.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі ми провели дослідження концепту заздрість в дискурсі англійської мови. За допомогою прототипового підходу, ми розглянули явні та приховані компоненти значення концепту заздрість, й встановили, що досить складно визначити чіткі межі абстрактного концепту заздрість. Так само складно визначити набір найбільш суттєвих когнітивних ознак та визначити ступінь їхньої градації в лексемах.

Аналізуючи різноманітні визначення та підходи до розуміння фрейму заздрості, ми з'ясували, що цей концепт є складною когнітивною структурою, яка включає в себе не лише основні складові, а й мотивуючі фактори та асоціативні зв'язки. Важливою є роль контексту та екстралінгвістичних асоціацій у формуванні розуміння заздрості як явища, яке часто оточується негативною конотацією. Також, виявлено, що заздрість має не лише пейоративний, а й меліоративний аспекти, що вказує на різноманітність сприйняття цього явища в різних культурних та соціальних контекстах. Дослідження виявило також важливість використання компонентного аналізу для розкриття семантичної структури та мотивуючих факторів заздрості, що дає можливість кращого розуміння та інтерпретації цього складного явища.

Також ми структурували фрейм «заздрість», виділили його семантичні ознаки, що визначили сферу функціонування фрейму. На основі дефініцій авторитетних словників та тезаурусів фрейму «заздрість» представлений у вигляді трьох основних скетч-фреймів: «жадібність», «ревнивість» і «прагнення мати», кожному з яких запропоновано синонімічний ряд основних лексем-репрезентантів.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі ми здійснили комплексне вивчення теоретичних основ дослідження емоційного концепту та дослідження пласту лексико-семантичної реалізації емоційного концепту «заздрість» в українській та англійській мовах. На основі отриманих даних, можемо зробити наступні висновки:

1. Заздрість вважається дуже складними соціально-психологічним явищем, що діє на всіх етапах розвитку особистості і призводить часом до антисуспільної поведінки. На думку дослідників, саме релігійні конструкти дають можливість успішно справлятися з цією згубною емоцією та направити її у позитивне русло. Незважаючи на принципові відмінності наукового та релігійного світогляду, їх єдність (за винятком окремо взятих контекстів) проявляється по відношенню до почуття заздрості.

2. Концептуальна та мовна картина світу взаємодіють і взаємопоодинок оскільки є важливими складовими людської свідомості. Ці картини світу відображають відношення людини до реальності та мови відповідно. Мовна картина світу, з одного боку, відтворюється через мовні засоби та сприймається як центральний компонент мовної свідомості, з іншого боку, концептуальна картина світу утворюється через участь у її створенні різних типів мислення. Емоційна картина світу, зокрема, виявляється через концепти, що є універсальними зберігачами інформації, емоцій та почуттів, які взаємодіють у мові і формують концепти іншого – емоційні. Враховуючи різноманітність мов та культур, емоційна картина світу відображає лінгвокультурний, національний код, що включає загальні емоційні домінанти та специфіку кожної культури. Таким чином, вивчення ролі концепту в утворенні мовної та концептуальної картин світу є важливим для розуміння механізмів сприйняття реальності та мови у людини.

3. Концепт відіграє ключову роль у формуванні як концептуальної, так і мовної картин світу. Концептуальна картина світу ґрунтується на поняттях та є більш узагальненою, глибинною та універсальною. Мовна картина світу спирається на лексику та граматику мови й відображає специфіку сприйняття та категоризації світу носіями цієї мови. Концепти слугують мостом між цими двома

картинами, зв'язуючи абстрактні знання з конкретними мовними виразами. Емоції також відіграють важливу роль у формуванні обох картин світу, роблячи їх більш динамічними та різноманітними. Мовна картина світу постійно оновлюється та еволюціонує під впливом нових знань, культурних впливів та соціальних змін. Дослідження концептів, концептуальної та мовної картин світу дає можливість глибше зрозуміти, як люди сприймають, категоризують та інтерпретують світ навколо них.

4. Проведений аналіз образної складової емоційного концепту «зздрість» дозволив виділити групу основних концептуальних метафор зздрості, в яку входять концептуальні метафори: ЗАЗДРІСТЬ Є (ГАРЯЧОЮ) СУБСТАНЦІЄЮ В КОНТЕЙНЕРІ, ЗАЗДРІСТЬ Є ЖИВОЮ ІСТОТОЮ ВСЕРЕДИНІ ЛЮДИНИ, ЗАЗДРІСТЬ Є ЖАР (ВОГОНЬ), ЗАЗДРІСТЬ Є ПРОТИВНИК У БОРОТЬБІ, ЗАЗДРІСТЬ Є ХВОРОБОЮ, ЗАЗДРІСТЬ Є ТЯЖКИМ ВАНТАЖЕМ (НОШЕЮ) що, у свою чергу, виявило дуже цікавий факт: перелік концептуальних метафор зздрості практично ідентичний набору концептуальних метафор емоцій гніву та ненависті. Це підтверджує той факт, що в свідомості носіїв, вищезазначені емоції представляють собою певний кластер, який має близьку концептуальну основу, що підтверджує правомірність віднесення зздрощів до ядерних концептів концептуального простору деструктивності.

5. Зміст концепту «зздрість» за обсягом поверхневої мовної сутності в порівнянні англійської і української мов, безперечно, може відрізнятись. У той час як засоби об'єктивації концепту та його фрагментів, а також сприйняття можливих способів невербального декодування аналізованої когнітивної дії та осмислення концепту носіями звичайного україномовного та англійськомовного менталітету в цілому можуть мати цілу серію точок перетину та ряд важливих розбіжностей. Отже, проведення дефініційного аналізу концепту зздрість дозволило змодельовати структурно-семантичні поля за допомогою виділення дериваційного ряду, синонімічного пласта та лінійки стійких поєднань Розгляд даного концепту у їх різноманітному дефіційному зрізі демонструє факт переходу концепту з одного емотивного концептуального простору до іншого.

6. Проведений асоціативний експеримент показав, що для представників англійської лінгвокультури заздрість іноді схожа на схвалення та радість з приводу успіхів та благополуччя співрозмовника, бажання бути на місці непрямого об'єкта – *desire, sportsmanship, zeal and energy*. Хоча ця позитивна тенденція властива лише чоловічій половині респондентів. Крім цього, англійці (чоловіки) апелюють до почуття заздрощів у політичному аспекті – *Brexit, UK's COVID vaccine*. Ми вважаємо, що дані реакції слід розглядати, як інтенцію англійців викликати заздрість або констатувати її наявність з боку тепер уже колишніх держав-партнерів щодо Європейського союзу. В цілому ж, «англійська» заздрість має негативну семантику (*anger, malice, greed, hate, ill-will*) для представників обох гендерних груп. У заздрощах бачать клінічну патологію (*jaundice*) та релігійно-негативне трактування (*deadly seven sins, lack of Christian charity*). Англійська заздрість дублює колірне позначення українського значення – *green with envy, black envy*, що свідчить про універсальності цієї емоції та способах її вербальної об'єктивації у всіх аналізованих лінгвокультурах.

7. Концепт ЗАЗДРІСТІ не обмежується вузьким переліком ознак, визначеним класичною теорією категорій. Через аналіз словникових дефініцій та синонімічного ряду, виявлено, що спектр ознак, які можуть вказувати на заздрість, значно розширюється, включаючи такі як ревності, жадібність, злість, суперництво та інші. Це підтверджує ідею про те, що абстрактні концепти не завжди можуть бути чітко визначені і обмежені логічними рамками. Враховуючи індивідуальний підхід до сприйняття та розуміння, а також постійну еволюцію знань та ситуацій спілкування, можна стверджувати, що прототиповий підхід є ефективнішим для розуміння абстрактних концептів, таких як заздрість. Виокремлені приклади з використанням заздрості у тексті підтверджують, що цей концепт може виявлятися як волитивна ознака, так і через контекстуальне використання слів та фраз, що викликають асоціації зі заздрістю. Такий підхід сприяє більш повному розумінню та відтворенню концепту заздрості в мові та дискурсі.

8. Концепт ЗАЗДРІСТЬ є складною когнітивною структурою, яка включає в себе не лише основні складові, а й мотивуючі фактори та асоціативні зв'язки.

Важливою є роль контексту та екстралінгвістичних асоціацій у формуванні розуміння заздрості як явища, яке часто оточується негативною конотацією. Виявлено, що заздрість має не лише пейоративний, а й меліоративний аспекти, що вказує на різноманітність сприйняття цього явища в різних культурних та соціальних контекстах. Дослідження виявило також важливість використання компонентного аналізу для розкриття семантичної структури та мотивуючих факторів заздрості, що дає можливість кращого розуміння та інтерпретації цього складного явища. Також ми структурували фрейм «заздрість», й виділили його семантичні ознаки, що визначили сферу функціонування фрейму. На основі дефініцій авторитетних словників та тезаурусів фрейму «заздрість» представлений у вигляді трьох основних скетч-фреймів: «жадібність», «ревнивість» і «прагнення мати», кожному з яких запропоновано синонімічний ряд основних лексем-репрезентантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 15.05.2024)
2. Балашова С. С. Сучасне розуміння концепту. *Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес : матеріали II міжнар. конф., м. Чернівці, 20–21 квітня 2007 р. Чернівці, 2007. С. 38–40.*
3. Березовська-Савчук Н. А. Лексика мовної репрезентації емоції смутку (на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко). *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. Вип. 17. С. 99 – 110.
4. Боговик О. А. Гемінація як один з принципів вербалізації вираження емоційного стану персонажів (на матеріалі роману-антиутопії Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»). *Південний архів : Філологічні науки : зб. наук. пр. Херсон. держ. ун-т.*, 2021. Випуск 86. С. 88 – 95.
5. Боговик О. А. Гендерна специфіка вербальної репрезентації емоційних станів (на матеріалі роману Сідні Шелдона «Nothing Lasts Forever»). *Закарпатські філологічні студії*, 2020. Випуск № 14. С. 196 – 200.
6. Боговик О. А. Методики зіставлення предикатів знання в англійській, українській та російській мовах. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2011. Вип. 96 (2). С. 137 – 142.
7. Боговик О. А. Немодальні значення модальних предикатів української, російської та англійської мов. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. № 5. С. 142 – 146 111
8. Боговик О. А. Парцеляція як один з елементів експресивності у системі ідіостилю Рея Бредбері (на матеріалі твору «451 градус за Фаренгейтом»). *Вісник Запорізького національного університету*. Вип. 1. 2021. С. 38 – 47.
9. Боговик О. А. Підходи до визначення категорії валентності. Аналіз студій вітчизняних та зарубіжних учених, присвячених дослідженню категорії валентності. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 2011. Випуск № 9. С. 42 – 49.

10. Боговик О. А. Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу : навчальний посібник. Дніпро : Вид-во ПП Кулик В.В., 2020. 155 с.
11. Бондаренко І. С. Концепт "інженерна діяльність" у системі комунікаційних технологій. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2014. № 4. С. 4-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2014_4_3. (дата звернення 15.05.2024)
12. Вашека Т. В., Гічан І. С. Психологія спілкування : Навчально-методичний комплекс. Київ : Книжкове видавництво НАУ, 2006. 184 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. Київ, 2002. 1736 с.
14. Венжинович Н. Концепт і його лінгвокультурологічна природа. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія*. 2006. Вип. 14. С. 89-94.
15. Венжинович Н. Ф. Концептуальна й семантична репрезентація стійких словосполучень в українській мові. *Українська мова : науково-теоретичний журнал. Київ : Інститут української мови НАН України*, 2008. №1. С. 117–124.
16. Вільчинська Т. П. Лінгвоконцептологія як нова наукова дисципліна поліпарадигмального типу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Мовознавство. Тернопіль*, 2014. № 2. С. 64–68.
17. Вознюк М. Ю. Критерії оцінювання перекладу. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 9 (220). Ч. II. С. 143 – 149
18. Воробйова О. П. Концептологія в Україні : здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Сер. Філологія*. 2011. Т. 14, № 2. С. 53–63.
19. Герцовська Н., Шпенік Т. Підходи до класифікації англійських ідіом : тематичний аспект. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. Т. 19. № 1. С.27–29.
20. Гладько С. В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози). Київ, 2000. 19 с. 112

21. Головацька Ю. До проблеми перекладу нейтральної та емоційнозabarвленої лексики. *Наукові записки. Вінницький держ. пед. унт.* 2017. № 25. С. 205 – 211.
22. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 21 с.
23. Грушак О. М. Вербалізація концепту *amicitia / friendship* в латинській та англійській мовах (на матеріалі паремій). *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2015. № 13. С. 169–175. URL : http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apgnd_2015_13_22 (дата звернення 15.05.2024)
24. Демченко Н. Д. Чала А. Г. Лінгвалізація концепту «самотність» у 101 сучасному українському художньому дискурсі (на матеріалі роману «камінь посеред саду» володимира лиса). *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки», 2023 (2), 3-13.* <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.2.1>
25. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М., 2015. 912 с.
26. Етимологічний словник української мови [уклад. Р. Болдирев та ін.]. Т. 5: Р – Т. – К., 2006. 704 с.
27. Ємець-Доброносова Ю. Відлуння самотності: Кнут Гамсун та контекст українського модернізму / упоряд.: Ю. Ємець-Доброносова. Київ : Факт, 2003. 470 с.
28. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я.* 2002. № 32. С. 51– 53.
29. Захід – Схід : основні тенденції розвитку сучасного порівняльного літературознавства : [антологія / Науковий проект, загальна редакція Л. Грицик]. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 376 с.

30. Іванова С. В. Прагматичний потенціал емоційного висловлювання. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2012. Вип. 21. С. 160 – 168.
31. Іващенко В. Л. Семантика ментальності концепту. *Мовознавство. Науково-теоретичний журнал*. 2008. № 2. С. 32–43. URL : <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/182996/05-Ivashchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 15.05.2024)
32. Каліщук Д. М. Концептуальні стилі англomовних політиків (на матеріалі політичного дискурсу президентів Дж. Буша мол., Б. Обама) : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 245 с.
33. Коловоротна Н. Д. Вербалізація концепту "мовчання" в художньому дискурсивному просторі української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : Б.в., 2014 . 20 с.
34. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу : монографія. Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2004. 248 с.
35. Кононенко В. І. Символи української мови. 2-ге вид., доповн. і перероб.; Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. 440 с.
36. Копильна О. М. Відтворення авторської аллюзії в художньому перекладі (на матеріалі українських перекладів англomовної прози ХХ століття) : дис... канд. наук: 10.02.16. Київ, 2007. 213 с.
37. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2002. 280 с.
38. Косенко А. В. Ідіоматичний простір мови. *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку : матеріали VII міжнар. конф., м. Одеса, 27–29 липня 2011 р. Одеса*, 2011. С. 108–109.
39. Косенко О. С. Мовна картина світу. Філософія. Культура. Життя : міжвузівський збірник наукових праць. 2010. № 34. С. 104–114.

40. Коцюба Г. Паремійні фонди мов як конденсація різночасових міжкультурних світоглядних налаштувань. *Мовознавство*. 2008. № 4–5. С. 106–120.
41. Кременева Т. В. Напрями досліджень когнітивної науки в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації*. Дніпро, 2019. № 2. С. 54–58. URL: http://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_2/13.pdf (дата звернення 15.05.2024)
42. Кретов П. В. Реальність символічного : символи філософські та візуальні. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N130/N130p112-117.pdf. (дата звернення 15.05.2024)
43. Купіна Я. В. Вербалізація концепту «пам'ять» в українській літературній мові: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2011. 20 с.
44. Левченко О. П. Лінгвокультурологія та її термінна система. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2003. Вип. 490. С. 105–113.
45. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 36–42/
46. Ліщинський В. І. Психологічні наслідки відчуження як специфічного сприйняття навколишнього світу. *Зб. наук. праць : філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ*, 2007. Ч. 1, Вип. 12. С. 225–231.
47. Лозинська О. Емоції у невербальному та вербальному вираженні (на матеріалі польської мимічної фразеології). *Проблеми слов'янознавства : Зб. наук. праць Відп. ред. В. Чорній; Ін-т славістики. Львів : ЛНУ ім. І.Франка*, 2008. Вип. 57. С. 209–221.
48. Манакін В. М. Порівняльна лексикологія. Київ : Знання, 2004. 326 с.
49. Мартинюк А. П. Метафора у структурі значення англomовних вторинних номінацій чоловічої та жіночої референції. *Нова філологія : збірник наукових праць. Запоріжжя*, 2007. № 1. С. 36–41.

50. Мельничук О. Когнітивний напрям у вивченні невербальної текстової комунікації. *Англістика та американістика. Донецьк : Вид-во ДНУ, 2006. Вип. 3. С. 51–55.*
51. Морозова І. Б. Застосування принципів гештальт-аналізу в синтаксичних дослідженнях (на матеріалі англійської мови). *Записки з романо-германської філології. Одеса, 2010. № 25. С. 164–171.*
52. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми : монографія. Дніпро : Біла, 2013. 307 с.
53. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
54. Селіванова О. О. Проблема концептуального моделювання в сучасних мовознавчих студіях. *Лінгвістичні студії : збірник наукових праць. 2006. № 2. С. 7–14.*
55. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові: підручник. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2012. 488 с.
56. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава, 2008. 712 с
57. Селіванова О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій: *Нова філологія. 2012. № 50. С. 201 – 202.*
58. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : [Монографія]. Чернівці : Рута, 2008. 560 с.
59. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі : [монографія]. Харків : Константа, 2006. 300 с.
60. Степанюк М. П. Графічні та граматичні засоби вираження емоцій у романах Ш. Бронте та Е. Бронте. *Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2014. Вип. 5 (282). С. 57 – 60.*
61. Сучасна літературна компаративістика : стратегії і методи : [антологія / за заг. ред. Дмитра Наливайка]. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 487 с.
62. Ткаченко О. Б. Мовні критерії національної ментальності: *Нова філологія. 2001. № 1(10). С. 23 – 41.*

63. Фадєєва О. Вербалізація мовної картини світу британської літературної казки в українському перекладі. *Лінгвістичні дослідження*. 2012. № 34. С. 352 – 360.
64. Хамітов Н. В. Самотність як феномен людського буття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури». Київ, 1998. 34 с.
65. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : Монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
66. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки Ніжинського держ. пед. ун-ту*. 2013. № 1. С. 164 – 168 .
67. Шмігер Т. Емоції як суспільна практика та їх переклад: *Південний архів*. 2018. Вип. 72 (2). С. 120 – 123 .
68. Щербак Г. В. Функціонально-семантичні поля оцінності, емотивності, експресивності та відношення між ними. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту*. 2018. № 1 (1). С. 111 – 118.
69. Янченко Ю. В. Художньо-естетична своєрідність казок Оскара Уайльда: *Наукові записки Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г.С. Сковороди*. 2009. Вип. 3 (1). С. 74 – 80.
70. АBBYU Lingvo Online Dictionary. URL: <http://lingvo.abbyyonline.com/> (дата звернення 05.05.2024).
71. Bezrukov A., Bohovyk O. Creating Communicative Space and Textual Reality via Emotiogenic Means in Fictional Discourse. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. Vol. 13, No. 1, 2021. P. 1-14 DOI: <https://dx.doi.org/10.21659/rupkatha.v13n1.21>
72. British National Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення 05.05.2024)
73. Buller D. Communicating of Emotions. *Nonverbal Communication*. New York; London; Tokyo: The McGraw-Hill Companies, 1996. P. 271 – 296.

74. Cambridge Advanced Learner's. URL: <http://dictionary.cambridge.org/>
(дата звернення 05.05.2024)
75. Carreiras, M. Language across the mind and brain. *Frontiers in Psychology*, 2010. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2010.00014>
76. Catford J. C. *Linguistic theory of translation*. Oxford University Press, 1999. 198 p.
77. Collins Online Dictionary. Definitions, Thesaurus and reference materials URL: <https://www.collinsdictionary.com> (дата звернення 05.05.2024)
78. Danes, F. Universality vs. culture-specificity of emotion. *Emotion in dialogic interaction*. John Benjamins Pub. 2004, pp. 23 – 32 DOI: <https://doi.org/10.1075/cilt.248.04dan>
79. Douglas Harper. *Online Etymology Dictionary*. 2000. URL: <https://www.etymonline.com/> (дата звернення 05.05.2024)
80. Ekman P. *Emotions Revealed Recognizing Faces and Feelings to Improve Communication and Emotional Life*. London : Owl Books, 2007. 290 p.
81. English Idiom Dictionary. URL: <http://www.englishzone.com/idioms/dictionary.html> (дата звернення 05.05.2024)
82. Friederici A. D., Chomsky N. Language, mind and brain. *Nature Human Behaviour*, 1, 713-722 DOI: <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0184-4>
83. Gentler E. *Contemporary Translation Theories*. London: Routledge, 2000. 172 p.
84. Harker W. J. Literary communication: The author, the reader, the text. *Journal of Aesthetic Education*, 22(2), 1988, pp. 5-14. <https://doi.org/10.2307/3333119>
85. Kroeger P. R. *Analyzing English Grammar*. Cambridge University Press, 2005. 312 p.
86. Langacker R. W. *Foundations of cognitive grammar. Theoretical Prerequisites*. Stanford : SUP, 1987(a). Vol. 1.: 516 p
87. LDCE - Longman Dictionary of Contemporary English. Burnt Mill, Harlow: Longman Group Ltd, 2000. 1668 p.

88. Lefevere A. *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. The Modern Language Association of America. New York, 2001. 165 p.
89. Lewis L., Smith H. J. *Oscar Wilde discovers America*. New York, Harcourt, Brace and co, 1936.
90. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com/> (дата звернення 05.05.2024)
91. Macmillan English Dictionary. URL: <http://www.macmillandictionaries.com/>
7. Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/> (дата звернення 05.05.2024)
92. Neubert A. *Text and translation*. Leipzig, 2001. 123 p.
93. Newmark P. *About Translation*. Adelaide: Multilingual Matters Ltd., 2001. 184 p.
94. Nida E. *Language Structure and Translation*. Stanford: Stanford University Press, 2002. 284 p.
95. Nida E. *Principles of Correspondence. Toward a Science of Translating: Brill*, 2000. P. 156 – 171.
96. OCT - Oxford Compact Thesaurus by Laurence Urdary. - Oxford: University Press, 1997. 732 p.
97. ODP - The Oxford Dictionary of proverbs by William George Smith. Oxford: Calendon Press, 1948. 740 p.
98. Online Encyclopedia, Dictionary, Atlas, and Homework. URL: <http://encarta.msn.com> (дата звернення 05.05.2024)
99. PM - Proverbs, maxims and phrases of all ages by Robert Christy. London: T Fisher Unwin; New York, G.P. Putnom, 1898. 602 p.
100. Robinson D. *What is Translation Centrifugal Theories, Critical Interventions*. London: The Kent State University Press, 1999. 219 p.
101. The Stanford English Dictionary. URL: <http://plato.stanford.edu>. (дата звернення 05.05.2024)

102. Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1999. 312 p.
103. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge, 1999. 353 p.
104. Venuti L. Translation and the Formation of Cultural Identities. *Current Issues in Language and Society: Multilingual Matters Ltd.*, 2003. Volume 1. № 3. P. 201 – 217.
105. Vovk O. Emotional manifestation of horror in American horror fiction. *Південний архів*. 2017. № 69. С. 71 – 73.
106. Warren A., Wellek R. *Theory of Literature*. Mariner Books, 1964. 384 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для виявлення способів лексичної реалізації емоційного концепту
«зздрість» у англійській лінгвокультурі в умовах сучасності

Question	Response
Nationality	
Gender	
What associations do you have with the word «jealousy»?	

Додаток Б

Таблиця 2.1. Інтерпретація реакцій на слово-стимул «зздрість»,
отриманих від англомовних респондентів

жінки	чоловіки
ЯДРО «ЗАЗДРІСТЬ»	
ПРИЯДЕРНА ЗОНА	
<ul style="list-style-type: none"> – характеризується інтенсивними негативними емоціями (21%) – метафоричний опис (18%) 	<ul style="list-style-type: none"> – характеризується інтенсивними негативними емоціями (28%) – метафоричний опис (24%)
БЛИЖНЯ ПЕРИФЕРІЯ	
<ul style="list-style-type: none"> – оцінюється як стимул до розвитку (14%) 	<ul style="list-style-type: none"> – оцінюється як стимул до розвитку (19%)
<ul style="list-style-type: none"> – виявляється до певного предмета (13%) – теологічно засуджується (12%) – міфічне уявлення (11%) – сприймається як причина зганьбити, очорнити, обмовити, об'єкт зздрощів (7%) 	<ul style="list-style-type: none"> – міфічне уявлення (15%) – теологічно засуджується (10%)
ДАЛЬНЯ ПЕРИФЕРІЯ	
<ul style="list-style-type: none"> – виявляється до певного об'єкту (4%) 	<ul style="list-style-type: none"> – має політичний контекст (2%) – виявляється до певного об'єкту (2%)

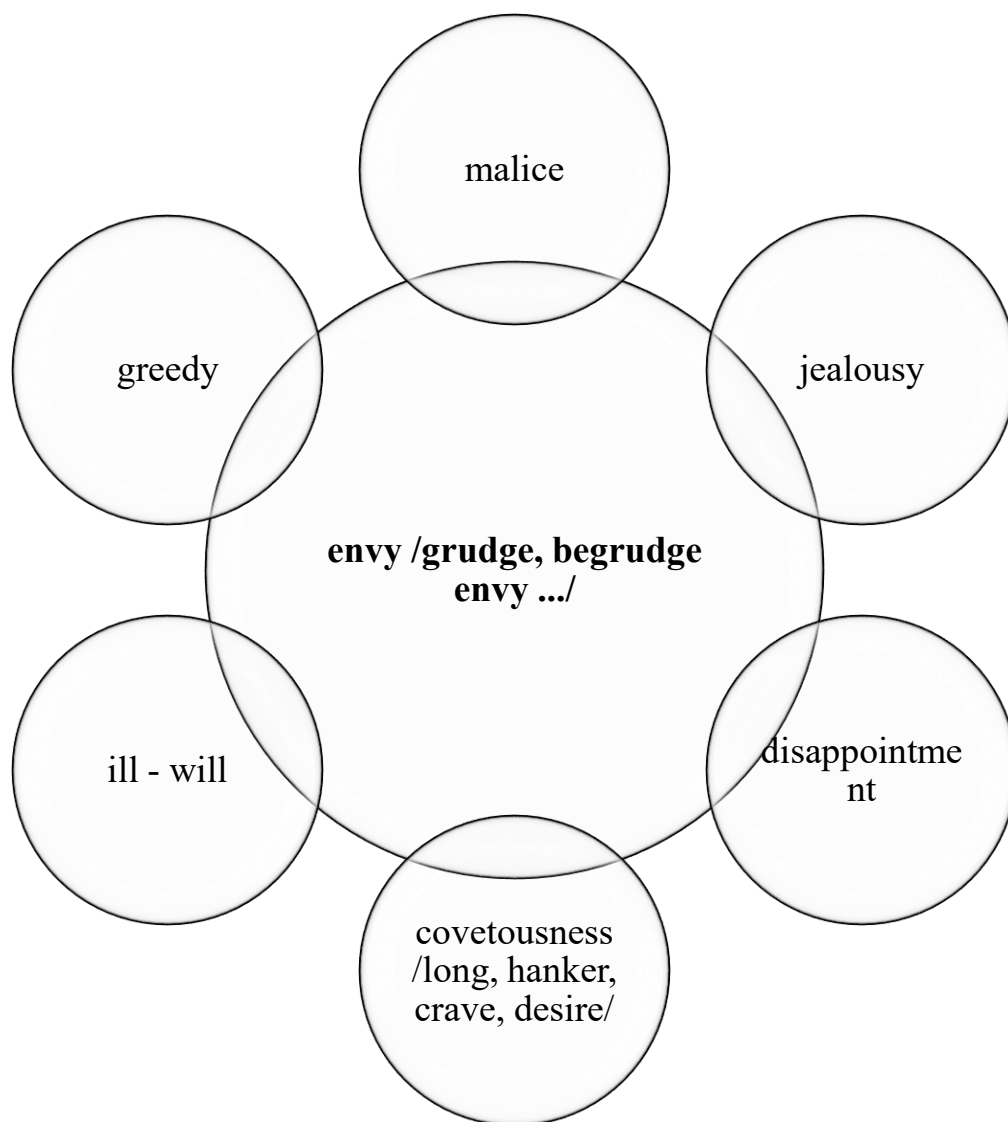

Рис. 3.1 Схематична модель концептосфери заздрість

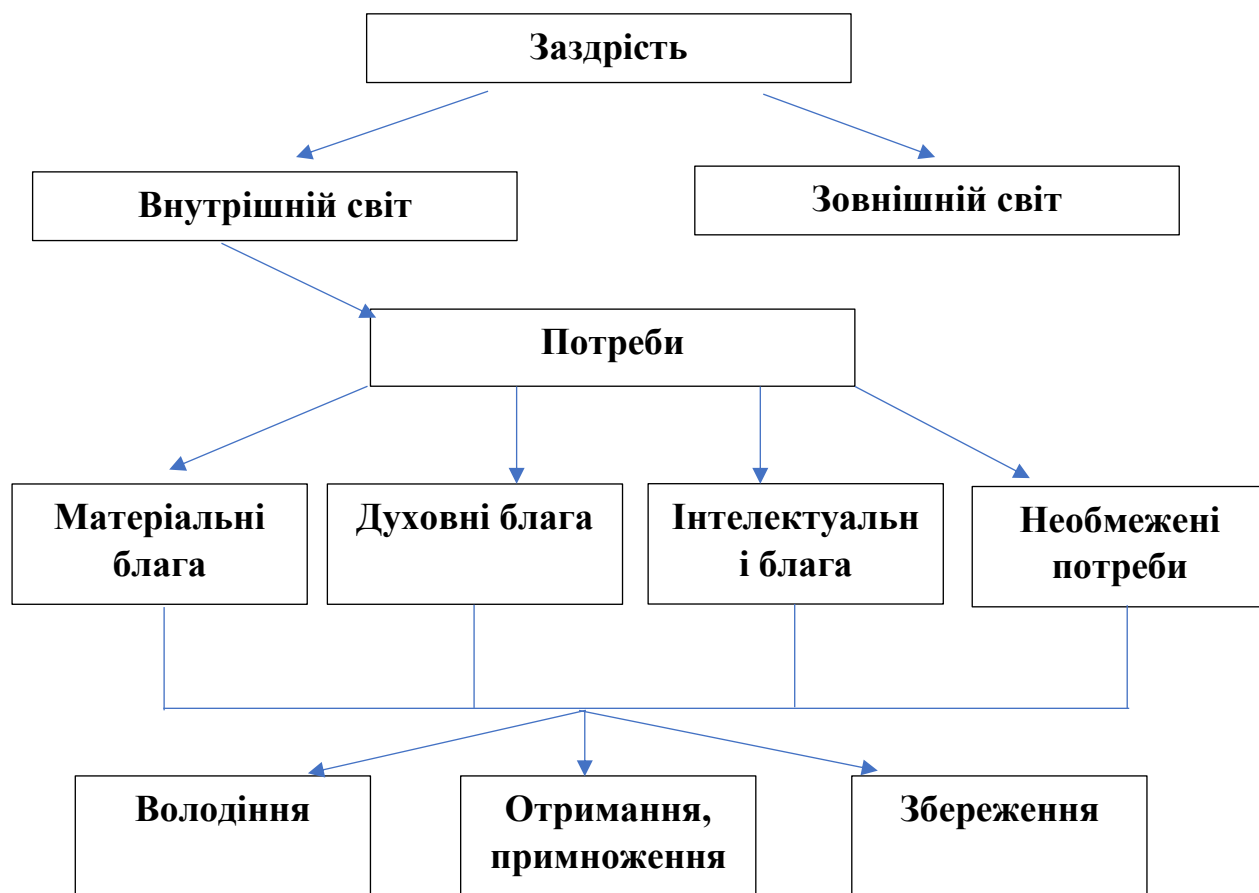

Рис. 3.2 Три сфери функціонування концепту ЗАЗДРІСТЬ

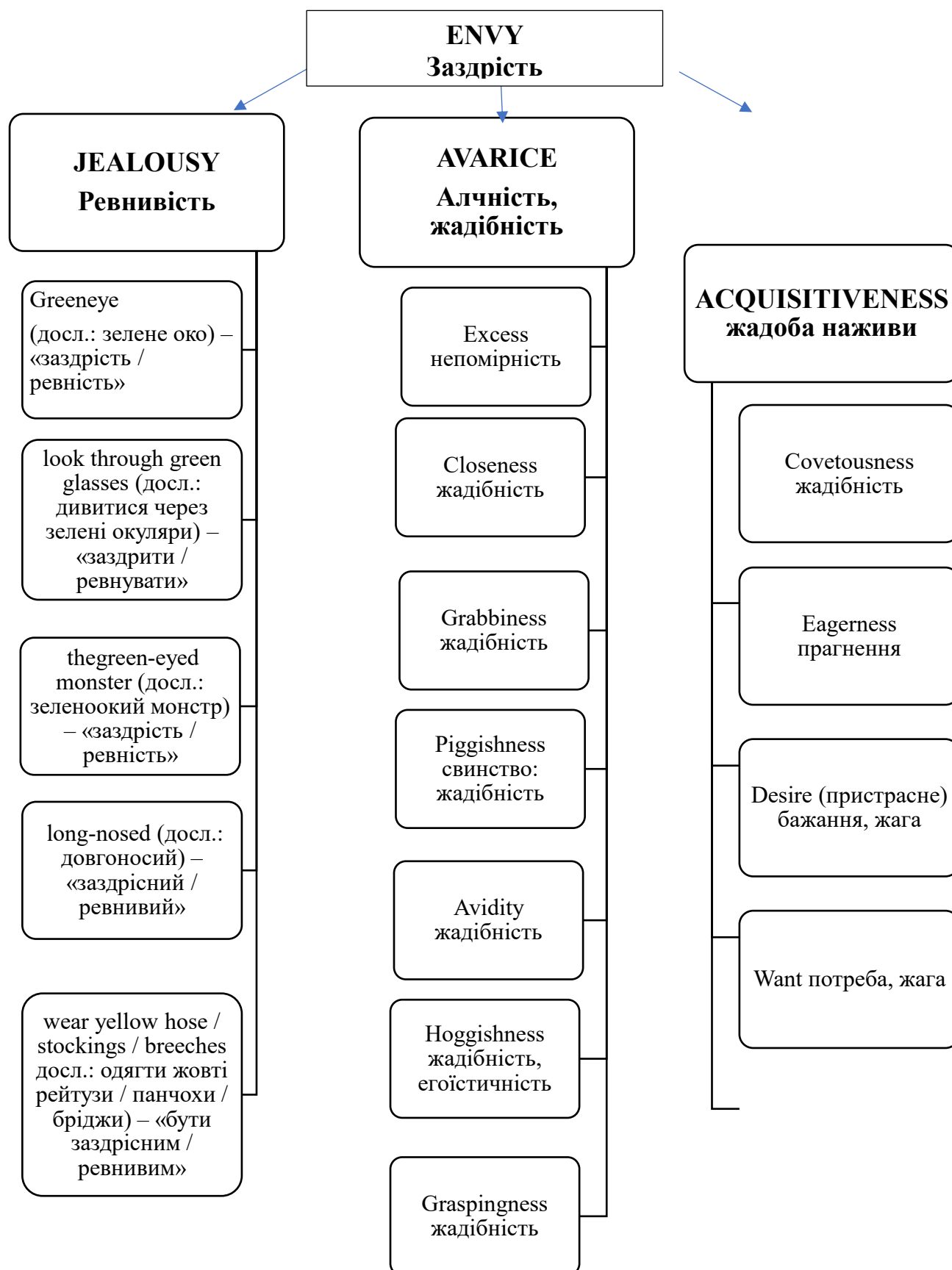

Рис. 3.3 Схематичне відображення скетч-фреймів концепту заздрість